

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 10 К. (4 рублі), піврічна 5 К. (2 рублі), квартальна 3 К. (1·20 рублі). :: Ціна сього числа 30 сот. (15 коп.).

Редагус Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege,
Tür 19. Адміністрація: Tür 6.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

II. рік.

Відень, 19 грудня 1915.

Ч. 57—58.

Самостійність України й інтереси почвірного союзу.

„Українське питання стало давно питанням інтернаціональної політики. Всі проби здушити на все могутість Росії — збігають ся концентрично в конечности відірвати від Московщини Україну, резервуар сил Росії. Великість її області, природна замкненість її політичної й господарської території, багатство й урожайність землі, яка в своїх річних системах доставляє разом найдешевших торговельних доріг, вкінці язикова, культурна та місцями релігійна окремішність українського народу є запорукою життєвої здібности самостійної української держави. Противенство супроти Росії, котрого не вирівняєш, не тільки господарської, але й політичної та культурної природи, диктує їй на все орієнтацію в сторону центральних держав.“

Такий висновок статі Ореста Даскалюка п. з. „До українського питання“ (Zur ukrainischen Frage“ в поважнім вроцлавськім журналі „Nord und Süd“ (книжка за грудень, стор. 290—99). Змалювано тут ролю, яку відіграла Україна в міжнародній політиці протягом свого історичного життя, й подано історію змагань України до самостійного державного життя. Дуже вірно підкреслено факт, на який сливе зовсім не вважали міродатні австрійські політичні чинники. „Національні поступи австрійських Українців — говорить ся тут — находили в Росії голосний відгомін і загрівали все земляків наново до боротьби й опору, кождий національний добуток в Австрії зміцняв також становище російських Українців і велів їм виступати з національними домаганнями перед російським правительством. І воно хотіло поцілити українську національну ідею в її головнім огнищі, в Галичині, пропагандою на широкий закрий, підкупством і побуджуванням до зради та ворохобні. Щораз більше безцеремонні російські посягання на галицьку землю загострили й так напружені відносини між Австрією й Росією, котрі найшли вкінці в теперішній війні силоміць розв'язку“.

Питанням безпосереднього інтересу з утворення української самостійної держави для Німеччини, Австро-Угорщини та Туреччини займаєть ся Франц Келер (Köhler) у книжці „Новий потрійний союз“ (Der Neue Dreibund, Мюнхен, 1915). Ся політична програма праці для всього німецького народу й його приятелів поручає витягти з російського болота всіх західних Славян (тут зачисляє й Українців, а хибно поминає Білорусинів). „Як що витягнемо їх зовсім з російського болота на твердий ґрунт, а не так тільки малий кусник наперід, тоді стоять нараз німецькі та західно-славянські племена на сій самій землі. Тоді устане обосторонна ворожнеча й вони житимуть і творитимуть спільно, зовсім так, як було давнійше“, розумієть ся, додамо від себе, відвічні вороги безумовно відділені від себе.

Ходить саме про те, як добре відчуває автор, щоб добре відмежувати західних Славян від Росії (а ми додамо: й їх між собою), щоб вони представляли самостійний чинник, котрий не мав би на далі нічого спільного з Росією. „Ідеальна границя, яка розділює світ західних Славян від світа східних Славян“, „йде від Чорного моря здовж Донця

й даліше менше-більше в простім напрямі до полудневого кінця озера Пейпус і через нього до фінського заливу". Й саме ратунок перед всеславянством бачить автор не в тім, аби обмежувати його ірреденту на німецьким і австрійським ґрунті, але противно в зміцненню західно-славянської гадузи, котру повинні Німці тим робом притягти на свою сторону, що відділять їх від свого властивого ворога, російської держави.

Виходячи від справедливого погляду, що будучині Німеччини грозить більша небезпека з боку Росії, ніж з боку Англії, бачить автор в утворенню Польщі тільки дрібязкову, несовершенну та безуспішну пробу зарадити

згаданій страшній грозі. Для Німеччини, Австро-Угорщини й Туреччини становить визволення України важне та ко- нечне забезпечення перед Росією.

Що принесе будучність, не знаємо. Одначе коли вся німецька, болгарська й турецька преса підкреслює так недвозначно вагу українського питання для нинішнього почвірного союзу, можна бодай сподівати ся, що ми вже більше не переживатимемо гірких розчаровань. Українські справи на землях, котрі давнійше входили в склад Австро-Угорщини, й на новоздобутих можна так полагодити, щоб їх поладнання зднувало українське населення незайнятих іще земель.

М. Дзв—н.

Балкан.

Йордан Йовков.*

Люляково, се мале село на старій румунсько-болгарській границі. Довкола саме поле, а над ним небо таке просторе й безмежне, що село з його 20 хатчинами виглядає зда- лека ще меншим, незаметним і самітним серед дозрілих нив, як гніздо пташки. Город далеко, далеко й сусідні села, та Люляково й так мертво й зовсім опустіло, бо коли обя- вили мобілізацію, всі мушчини виїхали.

Близько села на чотириста або п'ятьсот ступнів з пів- нічного боку виринає новий і білий будинок серед малень- кого гаю акацій. Є се болгарська погранична сторожа, а в ній живе п'ять вояків. Так само докладно, як і перше, виповнюють вони й тепер свою службу. Се молоді й гарні хлопці, здорові, широкоплечі, з загорілими та рум'яними ли- цями, убрані і стягнені в уніформи горіхового цвіту, обуті в білі камаші, обкручені чорними ремінцями. Тепер у селі жінки споглядають на сих вояків з гордістю та мовчазною любов'ю. Нагадують вони їм чоловіків і братів, що тепер є також вояками та носять горіхові мундури. Багато днів бо- ряться вони, здобувають городи, імен яких досі ніхто й не чув, добираються до берегів далекого моря й усі опові- дання, котрі тут про них оповідають, такі неймовірні, а такі чарівні й такі страшні, як стародавні казки.

Кожного дня приходять до села один або декілька вояків. Вони приходять за водою або що небудь купити в коршмі. Сливе завжди йдуть з ними три пограничні їх собаки. Знають їх краще ніж самих вояків. Вояки зміню- ють ся кожного року, нові, зовсім неподібні до старих імена, риси лиць або забувають ся, або мішають ся, а для всіх застає ся в пам'яті тільки загальний, типічний образ вояка. Одначе три собаки є постійно на пограничній сто- рожі та в Люлякові всі, також і найменші діти не тільки що знають їх імена, але знають їх усі пригоди на границі й найдрібніші їх звички.

Двоє сих собак Вовода та Мишка се звичайні вів- чарські собаки. Мишка, найменша з них, має всі прикмети й усі хибі свого пола. Вона біла й чиста, як сніг, повна грації, з тонкими й делікатними членами, метка та завжди ласкава. Легко та скоро дружить ся з ким небудь, має ши- рокі знайомства, пестить ся з найбільшим довірем і мяг-

кістю наче кітка. Та разом з тим криє вона в собі й не- мало хитрости. Коли вона спокійно й терпеливо дозволяє дітям, щоб її торгали за вуха, сідали на неї, як на коня, та грали ся з нею до вподоби, тоді вона зручно й зовсім обережно, щоб їх не вкусити, вириває їм хліб з рук. Неза- мітно, та тихенько, як лис, підповзує вона серед білого дня до курників і виїдає яйця, закрадаєть ся до хати та з пора- жаючою зручністю відкриває скрині, горшки та миски. Кожда її прогулька в село кінчить ся величезним зойком, побоями та проклинами. Та Мишка прибігає до коршми Куня до вояків, притискаєть ся до них ласкаво й виглядає зовсім спокійна й ніби зовсім невинна.

Вовода, се велика й сильна собака. Та не має вона жадної з тих прикмет, яку повинна б мати, як що взяти на увагу її дуже претенсіональне імя. Вовода, грубий і немо- торний простак, необидливий і добродушний аж до тупости. Має вигляд удоволеного собою й іншими, причім його хвіст завше сторчить до гори. Службу повнить Вовода добро- совісно, хоч без запалу й без жару.

У селі Вовода не робить збитків, охоче знайомить ся з кожною людиною, яку стріне, та завжди з таким лінив- ством і тупістю, що дуже сумнівна в нього всяка розумна співучасть або інтимність.

Зовсім инший є Балкан. Він найбільша й найгарнійша вояцька собака. На рідкість прегарне звіря. Трохи подовгаста, гарна голова, в міру товста морда, сильно розвинені груди, високі та сильні ноги, чорна, довга, густа й м'яка, як шовк, шерсть, а передовсім слабкі початки плавних перепонов між пальцями — все те показує, що Балкан се один, хоч і не зовсім чистокровний — водолаз. Нова Фунляндія вітчизна отсих собак, де то вони люблять і плавати і поринати в воді не гірше, ніж і инше морське звіря. Він їх нападає, хто знає, якими шляхами попав він на безводну та суху рівнину — на граничну службу. Та тут немає кращого й вірнішого від нього товариша навіть у найбільше темні й небезпечні ночі. Зір у нього грізний і суворий, в його ході й усій появі видно велику самопевність, благородність і розум. Знає він тільки одних товаришів — вояків. Та й супроти них заховуєть ся з деякою резервою й якомсь більше скуплений у собі, неначе він більше привязаний до са- мої служби, до мундурів вояків, ніж до них самих. Він є неначе олицетворенням свідомого й розумного обов'язку, поза яким ніщо инше для нього не існує. Селяне знають, що він неприступний, дуже поважний, а навіть недобрый і кусає. Тому вони й боять ся його та старають ся не мати

* Один з молодших болгарських письменників, був довгі літа в болгарській (перед війною 1913 р.) Добруджі народнім учителем. Гарячий патріот, перебув останню війну та відчув дуже живо та глибоко ті всі рани й нещастя, які постигли Болгарію по сій нещасній для Болгарії війні. Належить до реалістичної школи в болгарській літературі.

з ним забагато діла. Як що хтось рішаєть за здалека кликнути його по імені, оскільки можливо лагідно й ласкаво, на перший і другий раз Балкан не звертає ніякої уваги, неначеб не чув, та за третім разом підносить голову, востромляє в жартуна вогнистий і гнівний зір, показує великі білі зуби та грізно гарчить. І в його погляді не стільки ненависти та злоби, скільки високомірної та гордої погорди. Навіть самі вояки не сміють з ним обходити ся надто інтимно або надто строго.

Раз несподівано й без усякої причини кинув ся він на коршмаря Куня, розторгав йому убраннє та вхопив за ногу. Від того часу водили його вояки звичайно на увязи.

II.

Велике нещастє усунуло всі ворожнечі та примирило осиротілі родини з їх нещастями. Після багатьох трудів і турбот, після багатьох взаїмних рад і допитів, в яких була якась зворушаюча й задушевна теплота, в Люлякові врешті почали думати про жнива й на завтрішній день, перший понеділок перед Петровим днем, приготувались, щоб їх розпочати. Та саме над-вечір несподівано загомоніла та скоро рознесла ся нова тривожна вістка, буцім-то до границі йде багато румунського війська. Пограничні вояки мають зібратися й на другий день відай відійдуть. Жнива перешкоджені й село пережило одну неспокійну та безсонну ніч.

На другий день п'ять пограничних вояків стояло перед коршмою Куня. Вони були приготівані до дороги, з торністрами та крісами в руці. З собою вели й трьох собак. Незабаром зібрало ся все село. Були се передовсім жінки, дівчата й діти, позаплакувані й налякані. Мушци було обмаль: Нейко, начальник громади, дідо Маринко, коршмарь Куньо та ще декількох старих людей і ранений Радущ. Радущ, бувший вояк, ранений у ногу в бою при Люле Бургас, опустивши шпиталь, пробував на відпустці в селі та носив свій мундур. Радущ, спокійний і хоробрий, голосно впокоював жінок, щоб не бояли ся та не втікали, бо як він об'являв авторитетно, регулярні війська не зачіпають мирного населення. Врешті, щоб там і не стало ся, то він уже тут зостанеть ся. Вояки почали прощати ся. Коршмарь Куньо часто тер очі руками та роздавав ракію. *) Зарум'янені дівчата, одна слідом за другою, давали квітки воякам. Тоді жінки, що на хвилину були впокоїли ся, голосно й безутішно розплакали ся, запищали діти при їх грудях.

— „Чого плачете, люде . . . — повторяв Юрій, один з вояків, синьоокий і гарний хлопець, сам заплаканий, — чого плачете? Ніхто не вмер. З Богом тепер“ . . . з Богом, Цвето . . . миж вернемо. Скоро ми вернемось . . . Вояки врешті рушили й пішли шляхом, що веде до города. Від часу до часу вони обертали ся та вимахували білими шапками. Разом з ними пішли й собаки. Воввода виглядав зовсім байдужно, флегматично та ліниво, як усе. Миша, весела й жива, бігала мов божевільна направо й наліво по зеленій траві та здалека виглядала, як велика птиця, що летить низько над самою землею. Тільки Балкан відтягав ся й обертав ся назад.

Довгий час дивила ся товпа жінок і дітей слідом за вояками. Вони вже були дуже далеко й ледви-ледви

видно було їх постаті між жовтими нивами збіжа. Ніхто не відійшов, ніхто не подумав про роботу. Вдверях коршми мушци далі говорили зажурені тихо між собою. Хтось несподівано й тривожно закричав: „Ідуть! Се вони!“ На границі біля опущеної станиці крутила ся та прискакувала кінниця. Мовчазно, з блискучими очима, в яких була нова та глибока ненависть, побігли жінки додому. Тут і там чути голосні й їдкі проклони та сильно замикають ся двері. Коршмарь Куньо замикає коршму та разом з Радущом, Нейком й іншими мушцинами відходять останні. Один дідо Маринко зостаєть ся на майдані, про нього всі забули. Ціле село нагло стихає, пустіє й мертвіє. Ні шуму, ні голосу. Неначе в селі немає нідної живої душі. Дідо Маринко стояв випростований на майдані, задивлений на північ, на границю. Руки сперті на палиці, лице бліде, біла, як сніг, борода вкриває йому груди. Неповорухний і мовчазний старик неначе перемінив ся; видаєть ся ще більшим, задуманим і величньо спокійним. Неначе се не жива людина, але якесь мовчазне та строге творіннє з каміння.

Дідо Маринко дивить ся в напрямі границі. Десяток їздців ріжними напрямими їздить вже в село. Їхали вони кривими вуличками, вступали до декотрих хат і пильно дивились на всі боки. Собаки забрехали в ріжних місцях села тут і там, вискакували та знову зникали між хатами. Шаблі в декотрих вояків блистїли на сонці, а їх списи зачіпали переповнені овочами дерева. Село зостало ся далі без руху та пусте. Вояки зібрали ся на майдані, спитали ся про щось дїда Маринка та відразу так само скоро й повернули. Незадовго показала ся густа кольона кінноти. Вони вже близько при самім селі. На переді на білих конях їдуть чотири трубачі. Вони, видко, підносять свої труби, осліпляючо блищить жовта виполірована мідь і несподівано голосно й різко гомонить тремтяча та святочна мельодія. В перервах сеї музики чути важкий відгомін тисячів копит, дзвенять шаблі, порекають потомлені коні. Дідо Маринко є сам на Майдані, все так само блідий і неповорухний з відкритою головою. Волоссе та борода біліють ся йому, неначе сніг.

Кінниця збираєть ся й уставляєть ся на майдані. Труби мовкнуть. Мінуту стоїть вона в неповорухній і мовчазній густій і повній масі. Її червоні мундури зливають ся в велику чотирокутну, криваву пляму, що заповнює весь майдан, догори наїжені списи, на верхках котрих повівають жовті прапорчики, як верхки молодого, густого ліса. Чутно голосу й мельодійну команду. Вони розступають ся та скоро зіскакують з коней. Кождий розсїдлує свого коня й тепер отея велика та жива товпа в безпорядку виглядає ще страшнійше. Великі спїтнілі коні порекають легко, розмахуюють своїми короткими хвостами, б'ють ногами об землю, втомлені від спеки та мух. Вояки виглядають зворушені й веселі. Вони підходять до тинів, нахилюють гадузи з овочами та торгають незрілі сливи й морелі. Їдять ласо, сміють ся, голосно говорять, а їхня чужа та незрозуміла мова звучить якось дивно та грубо.

З замерлими серцями та затаєним віддихом дивили ся на те все перелякані жінки через шпари вікон і воріт. Офіцери окружили дїда Маринка й один з них говорить щось з ним, то лагідно та поважно, то голосно та сердито. Незабаром два вояки привели вїйта Нейка з голою головою й якось збентеженого та наляканого. Два інші вели перед со-

*) Болгарська горілка.

бою коршмара Куня. Одягнений, як звичайно, в сине вовняне пальто, Куньо неохоче та сердито підходив до своєї коршми. Привели вкінці перед офіцерів і раненого Радуша. Радуш заговорив живо та швидко, робив найбільше мальовничі рухи, показуючи часто на полудень, а потім зігнув ся та вхопив обома руками за ногу й, видно, показував свою рану. Радуш зняв з грудей малий срібний хрест*) з ясно-синьою лентою й подав його одному з офіцерів. Інші оточили його та з великою цікавістю обдивляють хрест, що переходить тепер з рук до рук.

Вояки бавили ся ще якийсь час. Годували й поїли своїх коней і покріпляли ся самі. Потім стали вони в таку густу та стрійну кольону, як входили. З найженими до гори списками, з сурмачами на чолі, що грали той самий марш, виїхали вони з Люлякова та поїхали шляхом, що веде до города. З хат повиходили тоді жінки й оточили діда Маринка, Нейка та Радуша. Радуш виглядав гордо й оповідав, що генерал сказав йому, щоб не боялись тому, що вони йдуть для їх добра й нікому нічого злого не зроблять. Коршмарь Куньо мовчав і спльовував на боки.

Уже смеркало ся, як до Люлякова прийшли нові війська. Переходила піхота. Обладовані важкими торністрами, з перекинутими через плечі крісами, йшли тисячі вояків, спітнілих і запорошених, з почорнілими та загорілими обличчями, а всі дивно до себе подібні. Коли минали садовину, дивили ся на овочі й перемучені не мали сил зійти з дороги, дивили ся в землю та покійно йшли вперед. Минула година й дві, а ся чорна та густа кольона все ще перерізувала поле, переходила село, повзаючи важко та поволи, як безконечний чорний змії.

III.

Минуло декілька днів. Військо більше не переходило через Люляково. В селі зостав ся тільки десяток вояків. Вони жили на пограничній сторожі й тільки вночі котрийсь з них ходив у село на патрулі. Селяне впокоїли ся та з якимось нерозумінням і тупим боєм у душі піддержували свої щоденні заняття. — Все, що вони бачили, видавало ся їм, наче болісний і дурний сон, але вони мали радісню й якусь неясну надію, що все те поправить ся, коли люде повернуть з війни.

Й коли почали ся жнива, святкують вони тепер так само врочисті дні, тільки немає тепер хора.* І старі й молоді збирають ся на майдані на стрічу та розмови. Сьогодні недільний день, усі зібрали ся біля коршми Куня. Говорили про війну, передавали один другому ті слухи, що йшли до них ріжними шляхами; найбільше неможливі та фантастичні сплетні, в котрі ті перемучені люде все — таки вірили.

Наближав ся захід сонця. Повітря ставало живіше й густіше, поля свіжіші та зеленіші, небо якось глибше та прозоріше. Несподівано зачали бігти дівчата й діти, викрикуючи щось незрозуміле та збираючи ся в гурт, як се дієть ся в часі якоїсь незвичайної події, коли повстає бійка, або коли якусь дівчину викрадають. І тепер усі кинули ся до того місця. Ті, що скорше прибігли, творили повний і густий круг. „Балкан! Балкан! Балкан! прийшов! Балкан, ось він іде“.

Те саме було чути з усіх сторін. Одна шумна й радісна вістка гомоніла. Безкрайне, шалене почуття обгорнуло всіх.

*) Хрест за хоробрість.

* Національний болгарський танець.

І справді в середині гурту стояв Балкан. Тільки десять днів тому назад вони відправляли його з вояками. Стояв побіч Радуша, помітивши в нього мундур, дивив ся покійно й ласкаво та лизав йому руки. Довкола тиснули ся, шуміли, повторювали його імя, голосно та зворушено оповідали, звідки він надлетів, хто його перший побачив, при кім перший він затримав ся. Відний Балкан! Його годі було тепер пізнати: ослаблений і змучений, з пригаслими та вохкими очима, з яких виглядав якийсь безголосний і великий біль, одно глибоке, майже людське терпіння. Всі зрозуміли й усім стало ясно без слів, бо тих йому не доставало, ті виразисті очі оповідали, плакали, ридали. Одна мала, кривава ранка була в нього над оком, чиста коліс і блискуча, мов шовк, шерсть була запилена, заліплена й повна будяків. Все те надавало йому ще більше безпомічного й повного терпіння вигляду. Був він умучений і з відкритого рота висів язик, від важкого та прискореного дихання дріжало все його тіло, як у звірини, що губить останні свої сили й кожної хвилини готова впасти на землю. Який він тепер добрий, уважливий і товариський. З усіх сторін пливають ніжні та ласкаві слова й Балкан обертаєть ся то на одну, то на другу сторону й довірливо та покійно споглядає своїми погаслими й тужними очима. Потому приступає ще ближше до Радуша, перестає та, дихаючи сильно, замикає очі й підкладає голову, щоб попустили його...

Довкола собаки творить ся щораз більший і більший круг. Надходять й останні жінки, зворушені, з якимсь виразом радості та болю на лиці. Й дідо Маринко виходить з хати. Підпираючи ся на палиці, йде старий, не знаючи, що стало ся, намагаючи спішити ся, та його кроки стають непевні й малі, якое дрипче на однім місці.

— Гей, Господи Боже!... Що дієть ся?... Чи людину забили? Митко, що є, сину? — питає він маленького внука, гологологового та босого хлопця, що йде йому на стрічу. — А що там, Мито, га?

— Діду, Балкан є тут! Балкан прилетів... собака...

Старий стає, наче громом уражений.

Балкан? А вояки? Чи й вояки прийшли, Митко?

Їх немає. Кажуть, що вони прийдуть. Ходім, діду... Скорше, скорше!...

Хлопець бере старого за руку й веде. Дідо Маринко постукує сильно й голосно палицею та спішить дрібним і непевним кроком.

— Балкан, а? — говорить він наче до себе — диви ся, ти старий волоцюго! Боже, Господи Боже, Господи!... Митко, спіши, сину, спіши, хай і я його побачу.

Дідо Маринко наближаєть ся до гурту. „Зробіть дорогу! Вступіть ся! Дайте дорогу!“ — заговорили жінки з повагою. Перстень гурту розриваєть ся й відчиняєть ся. Дідо Маринко затримуєть ся. Два ступні від нього стоїть Балкан, усе побіч Радуша. Настає глибока, напружена тишина. Старий дивить ся на Балкана мовчазно, глибокі зморщкі бороздять йому чоло, густі білі брови сливе закривають йому очі, біла борода легко, ледви помітно трясеть ся. Поволи й якое врочисто підіймає він руки, білий рукав опадає на плече й відслонює слабу дріжачу руку. Споглядає на небо й говорить уривисто:

— Люде!... Є Господь! І сей бачить, усе бачить!...

Дідо Маринко перехрестив ся й усі за ним, не розуміючи добре, чому побожно хрестять ся.

— Радущ, дай його мені. Хай потішуся ним і я, — каже старець.

Радущ, утішений, що до старої слави прибавляє нову, виступає гордий і вишнятий і веде з собою собаку.

— Ах, ти Балкан! — гладить його та клепає легко дідю Маринко.

— А дали ви йому їсти, люде? Собака, видно, голодна. А врешті голодна — не голодна, гість він у нас.

Митко, біжи за хлібом, сину. Швиденько. А... годі так його zostавляти.

Босий Митко летить стрімголов до хати. Та більше ніж десяток дівчат і дітей розбіглися на всі сторони за хлібом.

— Зоставте — вмішується коршмарь Куньо. Дайте його тут, я його нагодую. Він хліба не їсть. Радущ, приведи його, я маю мясо.

Балкан не відлучається від Радуща та присувається все ближше до нього. Всі йдуть за ними до коршми. Куньо виносить великий кривавий кусень мяса й подає його собаці. Балкан скоро та голосно їсть, підносить від часу до часу голову й дивиться на Куна. Любов і біль і печаль і добродушність читаєш в його погляді. Видно, що він віддавна не їв. Куньо виносить і другий кусень.

— Їж, Балкан, їж, братику! — просить його. Що є, не бійся.

— „Куню, як він на тебе дивиться, мати моя, неначе й від тебе хоче кусок відкусити, він тебе ще не забув“, говорить Радущ, який починає завидувати.

— Хай зієть мене, коли хоче, відповідає Куньо. Головне, що він прийшов.

Смеркається, та ніхто й не думає відходити. Стоять, висловлюють усікі можливі здогади. Коли Балкан прийшов, то певне, що він був разом з вояками, він їх zostавив і сам прийшов уперід. А може вони вже й не дуже далеко. Нейко оповідає, що його вівчарь, коли приложив ухо до землі при могиді, чув далекі гарматні вистріли. Та в усіх тих розмовах рішаючий й авторитетний голос має Радущ. Сей найбільше компетентний у воєнній ремеслі, він відрубуює, що можливе, а що ні. Потім обиджується та сердиться, коли ті забудуть його з повагою про щось запитати. Вояки може й прийдуть, каже Радущ, але се не буде ні сьогодні ввечері, ні завтра. Бити ся, то не те саме, що бути війтом. Та по сім гострим вступі Радущ відчуває, що треба бути більш оглядним і лагіднішим супроти Нейка, та додає:

— А що до гармат... то вірю. Може. По землі відгомін чути предалеко... Врешті — Радущ дивиться на небо — захмарюється. А коли йде дощ, — йде і бій... Так буває!

Коршмарь Куньо дивиться на написи на коршмі й оповідає, що як тільки побачить болгарських вояків, то першим його ділом буде, що оберне на відвороті написи — румунські слова zostануться на долині, а хай покажуться знову старі, християнські. Декотрі з більше нетерпеливих відходять до млина, йдуть по драбині на місток і звисока дивляться на шлях на південь. Нікого не було видно. Та радість і веселість були такі великі в усіх, що можливим та правдоподібним видається всяке чудо.

Від сторони пограничної сторожі в слабім півсвітлі замерехкотіли чорні силуетки двох румунських вояків з ножами, що блищали на крісах. Вони вийшли на патрулю,

як звичайно кожного вечера. Всі почали розходити ся. Радущ узяв Балкана з собою. Жінки прощалися та здалека перекидалися якимись двозначними словами, в яких були й веселі і злі натяки та, заки ввійшли до хат, подивилися слідом за двома вояками. В їх очах був тепер зловіщий і зморадний блеск.

IV.

Сеї ночі ніхто в Люлякові не міг спати. Перед образами в усіх хатах, як у велику вчистість, горіли лампочки. На дворі була темрява та чорна ніч, не було дощу, та розшаліла велика буря. Шуміли овочеві галузи, зачиналися двері, безнастанно брехали собаки, мерехкотіли синяві блискавки й від часу до часу грімели громи, такі важкі та довгі, що шиби в вікнах дріжали та бренькотіли. Потому багато оповідало, що в ту страшну ніч докладно та близько чули знайомі голоси важку та ритмічну ходу товни людей, грім крісів, повні болю та розпуки зойки, а деякі впевняли, що деколи чули й гурра! Коршмарь Куньо не пішов до хати. Цілу ніч, одягнений у свиту, перебував біля одного вікна в коршмі. Коли замерехотіли блискавки, видно було його зажурене та тривожне лице, його очі були неповоротно та вперто звернені на шлях, що йде від города.

На другий день з Люлякова вийшли пізно на жнива, бо всі ще надіялися, що станеться чудо, що прийдуть вояки. Минув день, два, немає їх. Тоді поплило життя старим шляхом і старим боєм. Та тепер було щось, що кріпило їх душі й давало тайні надії. Се був Балкан. Кождий день, відколи повернув, йде Балкан перед коршму Куна. Тут дістає він означену й дуже щедру поживу. Куньо кидав собаці великий кусень мяса, завжди з тими самими словами.

— Їж, Балкан, їж, братику. Треба, щоб ти їв, а не вони. Куньо кривився, неначе повний незносного обмерзіння, та спльовував на боки.

Коли наївся, лежав Балкан біля коршми або відходив до Радуща, котрий ще хромав і не ходив на роботу. З Радущом або й сам мандрував по селі, вступуючи до одної, то другої хати й вертав знову до коршми, окружений гурмою дітей. Ті збиралися коло нього та билися між собою за те, хто має бути ближше нього, щоб його вести рукою, й се недоступне, а деколи і зле звіря стало тепер лагідне, ніжне та зворушаючо добре. Одначе серед сеї забави з дітьми, несподівано, неначеб він чув і здригався від якогось безсловного оклику, Балкан відривався від дітей і скоро гонив на станицю. Він починав свою службу. Кождого дня Балкан сам виходить від пограничної сторожі, йде все границею п'ять до десяти кілометрів аж до котроїсь сусідньої сторожі та тим самим слідом вертається назад. Відпочивши трохи, знову по обіді все в одну й ту саму пору йде знову по границі, але вже в протилежну сторону. Тут запізнається все та вертає пізно в ночі. Балкан йде на патрулі тепер сам, як се колись робив разом з вояками, з Вовводою та Мишкою. В день край границі все є стадо або женці... Й ось ще далеко на білій стежинці на границі появляється якийсь чорний пункт. Порухується, губиться в траві або в якійсь долині та знову вириває. Се Балкан. Ось він уже близько, вже його добре видно: хвіст опущений, голова нахилена близько до землі й хоча біжить скоро, то на кождім кроці виношує пильно землю. Він умучений і так зайнятий і скуплений у собі, що не затримується, а ні не дивиться на боки; „Балкан, Балкан!“ — кричать женці, розкинені

серед нив з серпами в руках. Балкан затримуєть ся, вдвлюєть ся пильно й уважно й, коли почує своє імя, стулює вуха та в мінутнім радіснім настрою вимахує хвостом. Але се триває тільки хвилину. Знову звертає голову, робить декілька ступнів то в один, то в другий бік, пильно обнюхує землю та в слід за тим нерівним і вмученим чвалом біжить по границі. Багато разів потому женці ще обертають ся й шукають його очима: щораз дальше й дальше Балкан. Між жовтими нивами, уквітчаними червоним маком, по білій і витягненій, як лента, доріжці видно його, як чорний мяч, що котить ся та підскакує.

Се повторюєть ся кожного дня. Балкан виглядає терпеливий і невтомлений. Та деколи попадає він у дивну мелянхолію. На ласки відповідає холодно або й зовсім не відповідає, біжить поволи та лїново, хвіст звисає йому ще більше, тільки очі горять у нього тепер, а в них читаєш таку печаль, таке німе та страшне терпінне, що глибоко діймає кожного, хто його стріне. У такі дні він відмовляєть ся й від їжи, а коли й візьме, то зовсім нерадо та мало, неначе він се робить з якогось покїрного послуху. Даремне Куньо захочує його безнастанно та ніжно:

— Їж, Балкан, їж, братику. Возьми собі се!... Балкан, тобі те, братику! Ей, ти недобрий...

Балкан лягав і вмучено клав голову на передні ноги та скоро знову ставав і кудись біг і, ледви зробив декілька ступнів, повертав на другий бік. Він був розсіяний, сумний і прибитий. Навіть до Радуса, що завжди мав на собі щось вояцьке, ставав Балкан байдужний і холодний. Поволи непевними кроками, зупиняючись, нюхав він довго землю та мандрував собі туди. Він ходив до криниці, де вояки брали воду, до всіх хат, де вони заходили, до млина, де часом ішли по муку. Один або два рази він довго заставав при однім каміннім тині під густими овочами. Там багато вечорів Юрій говорив з Цвітою.

Надвечір, коли сливе всі забули про нього та перестали його слїдити, було чути, як він виє хрипливо та грізно. Балкан стояв на вершку на могилі далеко, ген від села. На почервонїлїм небі після заходу сонця видно було чорну й якусь незвичайно велику силветку собаки, що клячала на задних ногах з піднятою догори головою. Рідко коли почуєш щось більше зловіщого та болючого, ніж се виттє. — Селяне звичайно вважають виттє собаки за певну признаку, що вона скоро скаженїє, тому й не терплять і гонять тих собак. Та Балкана вони не хочуть гонити. Жінки прийшли з поля втомлені, під вечір почувають себе безпомічними й самотними. Далеке та зловісне виттє собаки наповнює їх душі болючим і незрозумїлим страхом. Очі в них прослезились: думали про тих, що були далеко на полях боїв.

V.

До села наспїли найтрївожнїйші вїсти. Не було вже більше сумнїву, що над цілим краєм зависло велике, темне лихолїттє, страшнїйше від усякого стихїйного нещастя, більше немилосердне та жоретоке, ніж голод і чума. Умученне та безнадїйність обхопили вєїх. Жінки працювали покїрно та безголосно. Балкан усе ходив по границі. Жінки почали дивити ся на його з якимось забобонним подивом. Се був якийсь безтїлесний привид, що з великим і темним горем з якимось дивним упором від рана до вечора блукав по широкїм полі й усе ще начеркував пропавшу вже границю.

Одного дня над вечером уєї з села зїбрали ся біля коршми Куня. Балкан був разом з ними. Виглядав, начеб мав один з найсильнїйших випадків болю. Був утомлений, ослаблений, лїнливий, а навіть злий. Коли вже зовсім потемнїло, прийшли до коршми два румунські вояки з нїчної патрулі. Жінки та муцини не розходили ся, бо в останнїх часах все, що дійшло тут, то й було від сих вояків. Нагло, скорше, ніж мїг хто сьому перешкодити, Балкан кинув ся на сих двох вояків з такою завзятїстю, що ті хоча розпучливо вимахували крісами, ледви вєпіли оборонити ся. Прискочив Куньо. В останнїх часах Балкан найбільше був йому послухний. Куньо вхопив собаку, відірвав його з великою муксю на бік і поданим йому поясом звязав його. Балкан ще реве, очі йому горять, неначе запалене вуглє. Се був незначний випадок, але сержант був блїдий і збентежений. Він розсердив ся та ганьбив Куня. Незабаром після того Куня арештували та завели на пограничну сторожу. Сильно звязаного повів він там і Балкана.

На другий день Куньо вернув. Він ледви доволїк ся, лице було подрапане з великими синїми плямами. Куньо неначе почорнїв сливе не до пізнання, в очах горїв якийсь зловісний огонь. Він злобно закусував рот і на всі запити не сказав нї слова. Він дивив ся в землю, одягнений у свою синю свиту та спльовував на боки. Декілька днїв пізнїйше прийшов до нього дїдо Маринко. — Сьогондї Балкана знову немає, га, Куню? — питає старик. — Куньо, задивлений у землю, зітхнув. — Гей, дїду Маринко, Балкана немає більше! Балкан погіб... — Що, вбили його? Вбили його ті... Господи Боже, Господи Боже! — Не знаю. Оповідав мені сьогондї один з тих. Ви вперті і такі собаки в вас. Давали ми йому хлїба, не їв, давали йому мяса, також не їв! Тільки дивить ся, щоб вискочити та нас укусити. Так він і погіб, привязаний до хлїба та мяса...

Нїхто не знав, як властиво се й дійсно було, чи погіб Балкан самовільно з голоду, чи його вбили. Та легенда про самовільну смерть рознесла ся й їй повірили. Один Куньо мїг би щось більше сказати про те, та він усе мовчав і був похмурий, як хмара. Балкан не прийшов більше до села та не ходив по границі.

Одного ранку на сїльськїм майдані, огрїтїм першими проміннями сонця, видно було окрївавлені трупи двох румунських вояків, що сеї ночі були на патрулі в селі. Тодї ранше, ніж про се довідали ся инші салдати зі станиці, збожеволїлі від страху та переляку вєї з Люлякова розбїгли ся по полях до инших сїл. Нїхто не бачив коршмаря Куня.

Люляково зостало ся пусте, безсловне та глухе. Одначє поле з незжатими нивами було все таке гарне, як усе. Довкола села блистїла, як правильний і великий круг, ярка та свїжа зеленє пасовищ. На них видно багато дорїг, простих і білих. За пасовищем починали ся правильні квадрати нив, розлите золото, уквітчанє червоним маком і синїми волошками. Й усе те—білі дороги, що виходили з села, як промінї з одного осередка, та жовті ряди нив, усе се під безмежною банею неба було схоже на велике вїяло, розпущене, довкола села. А саме Люляково з своїми нечисленими хатами, збудованє трикутником, здалека було начє якась відрїзана мертва рука, що тримала се велике і дорогоцїнне вїяло.

Листи Катрусі.

5.

Я кілька днів до тебе не писала,
Бо не могла, бо знаєш, моя мати,
Мати моя, — як тяжко се сказати! —
Вже не живе . . .

Що я перетривала,
Тою тобі не описати.
Дантейське пекло!

Ніч така спокійна
І зорешлива, ясна, боговійна,
Місяць вікном у хату зазирає,
Чути, як лист зірветь ся і спадає
В саді на стежку. На ту стежку, милий,
Якою ми нераз розміряні ходили
Й снували думу про щастє.

А нікі? . . .

Північ минула. О першій годині
(Години тої, поки жити буду
Мабуть ніколи й ніяк не забуду)
Мати зірвалась, широко повіки
Відкрила. „Бачиш! Чому тії ріки,
Як кров, червоні? І якже з них пити?
Як в них купатись? Як тут довше жити?
Треба йти геть! . . . Чи чуєш, що се? Громи?
Зближаєть ся мабуть кінець Содоми,
Йде хвиля суду . . .“

А то, бачиш, в дали

Перші гарматні стріли залунали
І змовкли. Тільки відюмін землю
Йшов, мовби хто скалу мупав під нею,
І тільки чути придавлені стони
Понад селом. Се так стоїнали дзвони
За кождим стрілом.

„Відчини комоду,
Подай спідницю! Не ту, ту зі споду,
Шовкову, чорну. Треба-ж привитати
Коханих гостей. Чуєш? Йдуть до хати:
Єдиний син мій, з ним твій наречений.
А з ними наші стрільці . . . Втвориай,
[доню, браму!

Преїнь раз, Боже!“

Що вам, що вам, нене?

Се вітер грає . . . Вспокою маму,
Хоч добре знаю, що річ незвичайна
Станєсь за хвилю . . . Нараз — хата крайна
Бухнула димом, палав, мов свічка,
Я до вікна, а там — кривава річка,
Небо в огні. Шум, — рев, — крик розпуки.

Засуетились люде, ломлять руки,
Мов божевільні біають . . . О, горе!
Прірвав ся бері і бухнуло море . . .
Що-ж мені бідній на світі почати?
Там ворог — тут знов тяжко хора мати,
Я поміж ними немічна, безрадна,
Мов без галузки квітка самопадна
В осінню бурю, пірвана вітрами . . .
А мати своє: „Біжи-ж бо до брами,
Біжи на стрічу! Доню! Де ти? Де ти?“
Втім двері — скрип! блиснули багнети
Московських єгрів . . .

. . . О, буду вмирати,

А тую хвилю буду пам'ятати,
І навіть, хочє Бог, що в небі буду,
Тою пекла й там я не забуду! . . .
Хора піднялась нагло і повіки,
Що мали вже замкнути ся на віки,
Нараз насилу відкрила широко.
Га! Той перестрах! То диво! Га! То око!
Одна велика безодня терпіння . . .
О, люде! Люде! Таж ви не з каменя!
Щоб ви відчули трохи, хоч в частині,
Що чула мати в тій одній хвилині,
В однім моменті, якби ви відчули,
Може би інші, трохи інші були! . . .
Глянула, руки мовчки заломила
І повалилась стрімолов . . . Не жила . . .

6.

Тепер я, мій милий, не маю
В живих на всім світі нікого;
Ні батька, ні мати, ні брата, —
Тебе мми, тебе мми одного.

Тебе мми. І то, Господь знає,
Куди за тобою літати
Думками, чи в поле безкрає,
В степи, чи в високі Карпати?

Хиба я, коханий, помину,
Як сонце зайде за горою,
В будучу вільну Україну;
Там певно стріну ся з тобою.

Там певно на нас вже чекає
Приют і безпечна остоя.
Вперед! Перед нами безкрає,
За нами зруйнована Троя.

Богдан Лепкий.

За українську школу.

На зборах золотоніської земської управи зложили члени повітової шкільної ради, Д. Демченко й М. Злобінцев звіт про стан народньої освіти. Вони зазначили, що поширення народньої освіти має великі перешкоди, серед яких на першій місці стоїть нерозуміння мови навчання. Бесідники висловили гадку, що в школі треба конче користувати ся місцевою мовою, инакше ціла шкільна справа стає мертвою справою.

Більше чесні й незалежні вчителі, говорили бесідники, — ризикуючи своїм поведженням, користують ся в широкій мірі рідною мовою учеників; більшість також користуєть ся сею мовою, але ховаючись від стороннього ока. Але й найбільше чесні шкільні вчителі не можуть користувати ся рідною мовою учеників поза означеними межами.

Потім у нарадах забрав голос свящ. Романицький, кажучи, що вчити дітей у чужій мові дійсно дуже трудно та

що діти на велике невдоволення вчителів не можуть переказати того, що вони читають. Великим лихом являється також невелика скількість днів до науки в році. Підручники також не відповідають життю. Він зазначив, що конче треба звернути увагу на те, щоб підручники складано відповідно до світогляду й національності учеників, щоб усі підручники відповідали життю нашої України. Теж саме казав бесідник і про збірники задач.

Збори ухвалили такі резолюції:

1. Збори згоджують ся зовсім з тим, що сказали заступники шкільної ради від першої букви до останньої. Далі постановили:

2. Передати відчит губернській шкільній раді з проською надрукувати його в „Педагогічних Відомостях“ і просити шкільну раду, чи не вважатиме вона можливим зробити перед урядом відповідні заходи по порушених зборами питаннях і то не від одного повіту, а від цілого шкільного округу, причім перед урядом мусить зазначити ся бажаність і конечність того, щоб учителі земських шкіл давали пояснення ученикам в їх рідній мові та щоб учителі знали сю мову.

3. Просити губернську земську управу поробити заходи перед земськими зборами в тім напрямі, щоб розписано конкуре на шкільні підручники та щоб видано єї підручники

зі змістом, близьким і зрозумілим для дітей українського населення.

4. Видрукувати та розіслати відчит учителям.

5. Признати невідкличним і пекучим збільшенне в шкільній раді числа членів від земств, а також уділенне права запросити окрему особу для провадження шкільних справ.

6. Просити повітову управу поробити заходи перед губернською управою в тім напрямі, щоб української мови не переслідувано в школах.

7. Порозуміти ся з іншими земствами що до того, щоб вони піднесли анальоічні домагання.

8. Зазначити, що чотиро-літній курс шкільної науки є закоротким та що продовженне курсу бажане.

9. Вказати на бажаність місцевого получения народніх шкіл з вищими науковими закладами й уділення ученикам можности переходити з одної школи до другої.

10. Просити, щоб абсолювентам народніх шкіл надати якісь права.

Після голосовання над сими пунктами перечитано петицію населення золотоноського повіту до земських зборів і зокрема до членів Думи. По вислуханню сеї петиції збори одноголосно постановили таку резолюцію: „Земські збори стверджують, що переслідуванне української мови й культурного розвитку в найвищій мірі не бажане й не можна на се дозволити“.

Всеросійська апатія.

В російськїм громадянстві та пресі помітно глибоке розчарованне й апатію. Сьому не можуть заперечити й найбільш закукурічені російські націоналісти. Відомий україножер Савенко пише напр. у „Кієвлянин-ї“: „Провадячи боротьбу з сильним ворогом, ми разом з тим мусимо рішучо бороти ся з власною малодушністю. Як ні гнітила-б нас утома й дорожня, ми мусимо пам'ятати, що ворогови ведець ся ще гірше (?) . . . Російський нарід і російське громадянство повинні тепер молити Бога тільки об однім, щоб він увільнив нас від малодушности“.

Скаржить ся на російське громадянство й поступова „Р'фч“, пишучи про патріотичне громадянство Москви, яке дбає лише про те, щоб веселійше погуляти, й говорить: „Не можу не признати ся, що инший раз мимоволі спиняю ся над сею картиною суспільного життя, над котрою ніби горить гасло „користуй ся днем“, не розуміючи її та втрачаючи голову. Ся картина дуже ріжнить ся від характеру сучасного моменту й від тих думок, почувань і настроїв, які носить у собі російське громадянство“. В иншім числі скаржить ся знову „Р'фч“ на непатріотичних російських горожан, що ховають у своїх шуфлядах золоті та срібні монети, а платять самими тільки паперовими марками.

Також „Русское Слово“ констатує, що срібло та мідь сливе зовсім зникли з ужитку; навіть кондуктори трамваїв приносять до контор сливе самі марки. Зовсім природно, що громадянство, яке має так мало довіря до державного скарбу, дуже неохоче підписуєть ся на воєнну внутрішню позичку, яка дала сим разом дуже скромну квоту 1 мільярда рублів, а російські часописі даремно розривають ся, стараючи ся переконати нарід віддати весь гріш на продовженне початої Росією війни. Як низько впадала жертволюбність російського громадянства, показує хочби той дрібний, але характеристичний факт, що до редакції найбільшої російської часописі „Нов-ого Времени“ для загально-земської організації, що користуєть ся без сумніву найбільшими симпатіями російського громадянства, вплило за час від 17 серпня по 17 падолиста тільки 4425 рублів 73 коп.

Відомість про те, що Думу мають скликати аж 28-го січня, певно не причинити ся до піднесення духа російського

громадянства. А з другого боку безсоромна нахабність російського правительства супроти громадянства не викликає в нього якогось помітного протесту. Правда, представники Думи в міністеріяльних комісіях висловили намір виступити з них, протестуючи проти правительства, а трудовики загрожували голосувати проти бюджету, як що захоче правительство перевести його через Думу без подрібного обговорення, але доводить ся, на жаль, сконстатувати, що й єї невеличкі ознаки суспільного протесту не зростають, а навідворіт зменшують ся в міру дальшого відрочування думської сесії. Й сама навіть ліберальна преса починає агітувати проти гострих виступів у Думі проти правительства. „Русское Слово“ напр. пише: „Атмосфера, в якій провадить ся розмови про наступну сесію Думи, очевидно хороблива. — Конфлікту немає чого чекати, він уже є. Він почав ся з програмою поступового бльоку, мав своє продовженне в розв'язанню Думи, а тепер відбуваєть ся його закінченне. Ми стоїмо тепер перед тим фактом, що в Думі проголошено перед краєм конфлікт сучасного правительства з Думою“. „Сей конфлікт розв'язано не на користь Думи . . . Міністерство мусить працювати з Думою, яка очевидно є проти нього.“ Й „Рус. Сл.“ гадає, що поступити ся має не уряд, а поступовий блок: „Зробити більше того, що зробила Дума, не можливо, не ризикуючи спокоєм держави. — Держава досить змучена і внутрішніми подіями й зовнішньою боротьбою“, кінчить резюмовано автор.

Але коли ліберали в розпуці, то чорносотенці працюють дуже енергічно. Під проводом відомого професора Левашова відбув ся недавно в Петербурзі з'їзд „справжніх Росіян“, на якім були заступлені і крайні реакційні групи державної Ради та Думи, був тут і бувший міністер справедливости Шегловитов і секційний шеф міністерства внутрішніх справ Белецкий. Левашов казав, що головним завданням з'їзду є з'єднанне всіх монархістичних партій у боротьбі проти поступового бльоку. Митрополит Владимир заявив, що сучасне правительство вибрав Бог, тому, хто виступить проти нього, виступить тим самим проти Бога. Шегловитова одноголосно вибрано головою зборів і він виголосив потім промову проти лібералізму та проти чужих

націй у Росії. Казав, що всі монархісти повинні з'єднати ся біля міцного та чуйного правительства. Белецький заявив, що він присутній на з'їзді з окремого доручення Хвостова, від якого передає з'їздові привіт. Виступ заступника Хвостова на з'їзді чорносотенців тим більше цікавий, що він тепер уже якразово показує, на кого збирається оперти ся правительство в Думі.

Як далеко зайшла праця чорної сотні в Росії, може свідчити між иншим і та обставина, що навіть „Новое Время“ кличе правительство до обережності, пишучи: „Праві гремять зброєю й готують ся до бою. Має відбутися ряд з'їздів не тільки в столицях, але й у провінції. В Петербурзі виставило „Русское Собрание“ на перший пункт

боротьбу з поступовим бльоком. У Нижнім-Новгороді на основі постанови попереднього з'їзду хочуть зайняти ся „організованнем“ широких мас народу“. Й „Нов. Время“ заявляє, що при сій роботі відкривається їм широкий шлях для провокації, та гадає, що під видом „організування широких мас“ криється найгірша демагогія, яка оперує то зубатовщиною, то злобною грою на интересах сих мас, а зокрема на земельних интересах селянства. Таке свідчення виставляє реакційне „Новое Время“ людям, на яких хоче оперти ся головним робом правительство Горемікіна-Хвостова в боротьбі з центральними державами й революційним рухом у Росії.

М. Троцький.

„Нове про уніятського митрополита гр. Шептицького“.

Під таким заголовком подає „Новое Время“ в 14262 ч. ось такі нові доносницькі наклепи на митрополита гр. Андрія Шептицького:

„В останнім часі стали до столичних кругів доходити вістки про те, що уніятський митрополит гр. Андрій Шептицький, котрий проживає в Курську, обновив свою агітаторську діяльність поміж Галичанами. До нього стали приїжджати його сторонники й, одержавши відповідні вказівки, розвозять їх почасти між арештованими мазепинськими священниками, які знаходяться тепер у Поволжю та в Сибірі, а почасти передають їх за кордон.

Очевидно стоїть оживлення його діяльності в звязку з тими чутками, котрі виринули в думських кругах ще в літі. Невеличка група наших народніх представників робила — як відомо — заходи, щоб гр. Шептицького випущено на волю й пущено до Австро-Угорщини, як відпущено міського голову міста Львова — Рутовеского та Чернівців — Вайсельбергера. Ті послі покликували ся на те, що в один час навіть бувший оберпрокуратор Св. Синоду В. Саблер згоджувався на те, щоб гр. Шептицького пустити до Румунії. В. Саблер був тої думки, що гр. Шептицькому не слід сотворювати авреолі мучеництва, бо се значно змінило би становище унії в Галичині, а так вона без мучеників упала-б швидко зовсім.

Рада міністрів не мала нічого проти того, щоб гр. Шептицького випустити на волю й післати його просто до Риму. Та тут зайшли події, котрі несподівано змінили сей намір. У Львові найшли жандармські власті тайні документи, які представили особу митрополита в зовсім иншій світлі. Отсі документи були замуrowані в тайній стіні митрополичої палати при катедральній церкві св. Юрія.

Історія сього відкриття незвичайно интересна. Діло в тім, що в часі, як зайняли ми Львів, в катедральній святоюрській церкві збирались „україно-попствуючі“ священники на тайні наради. Вони були в постійній переписці з гр. Андрієм Шептицьким за посередництвом його секретаря свящ. Боцяна. Нашим властям удало ся довідатись про ті тайні наради через митрополичого службу. Хлопчик, доносячи про тайні наради, замітив, що він знає, де знаходиться тайний склад ріжних рукописей і документів, замуrowаних його батьком на приказ митрополита. Чутки про ті тайні документи ходили через уся минулу зиму, але годі було їх викрити, не

вважаючи на найстаранніші пошукування. Коли арештовано батька митрополичого служки, сей побачив, що тут немає жартів. Щоб визволити батька, він указав на місце, де щось замуrowувано перед входом російських військ до Львова. Та письм і документів не знайдено відразу. Коли відчинено перше засклепленне, вказане митрополичим служкою, знайдено захирані церковні дороговці. Були тут золоті мітри з дороговціним камінням, срібне начинне й инша утвар катедральної церкви. Крім того були тут і ріжні старинні предмети. Тільки через декілька днів потім узяли хлопчину знов на допити і він показав друге, незвичайно мистецько замасковане місце. В нім і знайдено передусім письма, що торкають ся історії „Крилошанського Банку“, заснованого в своїм часі за підмогою покійного царя Олександра III. А потім, як розбито сумежний простінок, показали ся документи, спрятані гр. Шептицьким. Знайдено між ними довірочну переписку Шептицького з покійним архикнязем Францом Фердинандом, його рукописи, статі для часописі „Діло“ з привітом для цесаря Вільгельма, „освободителя України“; листування з головними провідниками „Союзу визволення України“ в Відні, переписку з начальниками „Січовиків“, які знаходили ся в австрійській армії, власноручно ним написаний плян улагодження української автономії, який передано австрійському правительству, й инші менше важні документи. Та знахідка дала буйшому міністрові внутрішніх справ А. Маклакову спромогу спинити справу увільнення гр. Шептицького. Не бажаючи викликати в католицьких кругах західної Європи й Північної Америки ворожих почувань до Росії, правительством зрезинувало з заслання гр. Шептицького на Сибір. Він зостається на волі в Курську, та про те, щоб його пустити за кордон, не могло бути й мови.

Ще на весні одержав був гр. Шептицький ізза кордону лист від свого приятеля князя Макса Саксонського, брата саксонського короля Георга. В наших правительственных кругах довго нараджували ся над тим, чи доставити йому те письмо, чи ні. В листі була така двозначна фраза „Те, об чім я вам давніше говорив, довершується й буде доведене до кінця“. Цензори не розуміли зміслу сих слів, та тепер воно очевидно, що під тим розуміло ся офензиву Німеччини. Лист саксонського князя вручено гр. Шептицькому в Курську. Се значно підняло його самопевність і він став по давньому займатися своєю підземною агітацією“.

Вісти.

Товариство „Вільна Україна“ в Мюнхені.

У Мюнхені заснувало ся товариство: „Вільна Україна“, товариство німецьких пособників українських визвольних змагань. Діловий рік рахується від 1 жовтня до 30 вересня. Річна вкладка для пособників виносить 50 марок, для членів 10 марок. Хто зложить 1000 марок, стає почесним чле-

ном. Членом може стати кождий бездоганний, повнолітній Німець (мушчини та жінки) через письменне зголошення. Хто хоче працювати як пособник над цілями товариства, одержує на підписану заяву дальші пояснення. Всі члени мають право присутности й дорадчого голосу на зборах товариства, як і право щодо всіх друків і часописи товариства та щодо користання з инших улагоджень товариства. Право

голосу й вибору мають тільки пособники німецької державної приналежності. Осідок товариства: München SW. 2, Paul Heyse-Straße 26. Філія: Berlin SW. 60, Leipziger-Straße 131/III. Ціль товариства: освідомити німецьку суспільність з історією, культурою й політичними змаганнями українського народу та господарським значінням України.

Баварський король на викладі про Україну.

Головний секретарь товариства „Вільна Україна“ в Мюнхені др. Фальк Шупп прислав нам такий лист: Ви-сокопов. Редакціє! Маю честь переслати вам у залученню коротке звіттє про виклад пана д-ра Левицького в Мюнхені з прошеннєм надрукувати його в вашій цінній часописи та зробити його доступним телеграфічною дорогою також иншим українським часописам.

Дня 7 с. м. в полудне мав посол до австрійського парламенту др. Евген Левицький в „Орієнтальнім Товаристві“ в Мюнхені виклад про Україну, на котрім були присутні найвизначніші круги Мюнхена. Його Великість баварський король зволив ласкаво особисто взяти участь у сїм викладі, котрий викликав найживіший інтерес слухачів, як і прикував увагу великою силою світляних образів. По викладі зволив його Великість втягти референта в розмову та просити його поінформувати себе про різні подрібні питання. З розмови може зокрема заінтересувати вістка, що король знає широкі простори українського краю з власного бачення. Виклад пана д-ра Левицького прийняли прихильно в Мюнхені.

Товариство „Вільна Україна“ в Берліні.

„Вільною Україною“ — читаємо в ч. 634 „Berliner Tageblatt“ — назвало себе товариство німецьких пособників українських визвольних змагань, що тепер у середині війни повстало й учора в вечері (значить 11 грудня) владило в залі засідань парламенту перші збори. Ціль товариства зробити нешкідливою російську парову довбню. Се може стати ся на погляд товариства тільки тим робом, що визволить ся чужі народи, котрі стогнуть під московським ярмом, від їх гнобителя. Осягнути сю ціль — се головне завдання товариства. Предсідатель „Вільної України“ генерал барон Ієбзаттель привитав учора в вечері промовою численно зібраних членів і гостей. Він висловив на закінченне надію, що Німці й їх союзники йтимуть далі від побіди до побіди, щоб можна було визволити Україну з російського пановання. Також інтереси Туреччини та Болгарії вимагають рівнож визволення українських земель. Посол до австрійського парламенту др. Евген Левицький говорив потім докладно про історію та господарське життє України. Він представив географічні, політичні й етнографічні відносини сього гарного краю. Тепер іде великий рух по Україні, котрий має за ціль визволення краю зпід російської тиранії та утворення самостійної держави. Цілий край, в яким осіло понад тридцять мільонів жителів, урожайний. Він творить шпихлір Росії. Надзвичайно багатою є далі Україна вуглем, рудами та нафтовими полями. Тому, що Україна творить міст між Европою й Азією, то Московщина щойно тоді стала великою державою, коли Україна стала складовою частиною Росії. Бесідник висловив свою живу радість з приводу величезних побід центральних держав, що наповнює гордістю кожде українське серце. Кожний Українець знає, що коли побють

Росію зовсім, прийдуть також для України кращі часи. В світляних образах подано зокрема українські народні типи, історичні одяги та красвиди. На закінченне др. Фальк Шупп, головний секретарь „Вільної України“, познайомив численних слухачів з українською народньою штукою.

З Луцька.

Від одного вояка-Українця одержали ми таку полеву картку з Луцька: „Пишу вам, що ті часописи, котрі посилаєте до нас, ми всі роздаємо поміж цивільні люде й вони дуже радо читають їх, а тоті книжки, котрі я від вас дістав, я роздав усі та ще було замало. Тут у Луцьку немає наразі нічого нового; закладають німецьку та польську школу, а про українську я не чув. Більше не можу писати, бо я жовнір.“ Близші подробиці про сю справу читаємо в 119 ч. „Діла“: В місті Луцьку закладаєть ся школи: польську та німецьку, а про українську немає й мови. П. Урбанський сказав до вчителя (Українця п. Голубовича), що можна закладати польські та німецькі школи. — Квягиня Любомирська з Лаврова закладає польську, німецький пастор німецьку школу. З нашої сторони немає ніякої інтервенції, крім згаданого п. Голубовича, але він, як закордонний, не має голосу. — „Луцькі Новости“ не будуть друкувати ся також по українськи, бо сьому противить ся п. Урбанський. Представлення друкаря в сій справі не віднесли ніякого успіху. Лишить ся все по давньому!

Українська вистава.

Дня 17 жовтня відкрито в Одесі українську виставу образів. Чистий дохід із сеї вистави, владженої товариством українських артистів, призначений почасти на добродійні ціли.

Нова українська фундація в Росії.

Полтавський дідич Левенець віддав полтавському земству земельну посілість і 1500 рублів з прошеннєм вибудувати в його маєтку Левенцівці шпиталь імени його сина, що згинув на війні. На ту саму ціль подарували сестри Левенця своє добро вартости понад пів мільона корон.

Одеський градоначальник і доносчики.

Число доносчиків в Одесі прийняло такі великі розміри, що проти того мусів виступити публично сам градоначальник.

Арешт бувшого предсідателя ради робітничих депутатів Хрустальова Носаря.

Хрустальова Носаря, котрий хотів таємно повернути ся до Росії, заарештовано в Торнеа й відслано до петербурзької в'язниці.

Арешт бувшого голови загально-російського Союзу залізничників В. Переверзева.

До Петербурга приїхав з Парижа через Лондон бувший голова загально-російського Союзу залізничників В. Переверзев, котрий емігрував після зліквідування російської революції 1905/6 р. Французьке правительство ставить ся тепер дуже ворожо до тих російських емігрантів, котрі лишившись у Франції, не вступают як добровольці до французької армії й не повертають ся до вітчизни відбутти свою воєнну повинність; через те Переверзев постановив краще виїхати до Росії й віддати ся в руки російського правительства, ніж лишати ся в Франції.

Загальна Українська Культурна Рада.

„Загальна Українська Культурна Рада“ прислала нам широке звітлення, з якого треба зазначити, що коли „Рада“ уконституувала ся під проводом невтомного Юліяна Романчука, зорганізувала школи в Імнді та Вольфсбергу, приходила з помічю віденським гімназійним і семінарійним курсам, владила за дозволом і підмогою властей доповняючі наукові курси для народніх учителів, оснувала школу вправ при семінарійних курсах, з державних підмог дала підмогу на книжки для молодіжи, відбула дві наради в справах приватного шкільництва, вислала депутації й меморіали до міністра просвіти в шкільних справах, не виключаючи університетської. Для згаданої роботи поділила ся „Рада на три секції“. Окрему увагу присвятила видавничій діяльності й видала досі збірку „З великих днів“, а заповідає видання: „Жовтневських пісень“ Осипа Федьковича з нотами, „Слова о полку Ігоревім“ в перевіршованнях Шевченка, Максимовича, Мирного, Лепкого, Щурата й інших, „Українського Співанника“, зладженого Б. Лепким, Молитовника для українських вояків, збірки поезій Б. Лепкого та збірки „Під чужим небом“. Про збірку „З великих днів“ була в „Вістнику“ згадка; про інші буде мова, коли появлять ся.

Воєнне відзначення України.

Пані Стефанія Новаковська, жінка нашого приятеля та співробітника посла д-ра Михайла Новаковського з Богородчан, одержала срібну медаль хоробрости 2-ої кл. за свою 8-місячну службу як стрілець-санітар і за хоробрість у бою під Лисовичами коло Болехова. Варто пригадати, що свого часу паню Новаковську на донос з польської сторони арештовано та тримано в тяжких умовах у тюрмі, звідки на превелику силу вдало ся вирятувати її чоловікови, що в часі арештовання не був дома, а в стрільцях. То були часи, коли масово арештовано свідомих патріотів-Українців за їх ніби „неблагонадійність“. Пані Новаковській ставляно в вину навіть тримання „Літературно-Наук. Вістника“, а зокрема виборчої мапки Богородчанщини, звідки послуге її чоловік! І ся невеличка медаль може бути свого роду сатисфакцією для невинно обвинуваченої й ми щиро вітаємо д. Новаковську з сим відзначенням.

Волинські втікачі.

В денекотрих околицях волинської губернії селяне замість того, щоб утікати дальше на схід, ховають ся по найблизших лісах, надіючи ся скоро вернути до своїх сіл. Між тими втікачами подибуєть ся багато хорих. В одній околиці віднайдено аж 12 таких сховків з 1189 утікачами й 192 возами, а серед них аж 243 хорих. Недостача папі й поживи заставляє втікачів брати ся й до насильства, через що повстає багато навіть смертельних побойв. Зокрема прокидають ся шкірні недуги. Діти бувають немиті нераз по 6 і більше тижнів. Нічні холоди й неправильне харчованне сприяють поширенню інфекційних недуг.

Росія та славянство.

Софійський „Новъ Вѣкъ“ пише в статі з повище зазначеним титулом: „Росія наївно називає себе покровителькою й оборонничкою славянства, а в дійсности ми бачимо, що Росія простує тільки до своїх заборчих цілей, як супроти нас Болгар, так і інших народів. Історія Польщі дуже добре свідчить про те, що Росія дала почин до поділу сеї славянської держави з 25 мільонами населення. Притім Росія забрала собі найбільші й найкращі частини Польщі з столицю Варшавою... Українці зносять також драконський російський режим. Їм не дозволено співати навіть їх народніх пісень і святкувати пам'яті своїх письменників і поетів... Славянські народи дуалістичної імперії боять ся півазійської гнобительки Росії та з пожертвованнем свідомо борють ся проти російських військ, щоб відбити напади деспотів на їх землі. — Ми радіємо, що тепер ми є союзниками центральних держав.“

Російський царь у Бесарабії.

„Камбана“ повідомляє, що в часі побуту царя в Бесарабії населення було наражене на страшні поліційні переслідування. Дуже багато людей арештовано. Навіть війська, які переходили в часі паради, вибрано спеціально для сеї ціли.

Виклад д-ра Вайсельберґера.

У суботу, дня 11 грудня, говорив у великій салі віденського концертного дому бурмістр Чернівців, др. С. Вайсельберґер, про свій одинадцяти-місячний побут у Росії в ролі закладника. Його вивезли Москалі в половині вересня wraz з чотирма черновецькими товаришами, між котрими був і український посол, д. М. Спинул, і дали йому закоштувати всіх утїх російської тюрми та сибірського заслання. Др. Вайсельберґер описав їх подрібно в своїм двогодиннім викладі, який зібрав численну й добірну публику. Прелегент згадував тут сердечно про поміч, якої зазнав у часі побуту в Росії від посла Спинула та про прихильність і співучасть, з якою віднесла ся до нього та до його товаришів українська людність у часі подорожі (напр. у Винниці) в противенстві до брутального поведення московських властей. Окрему згадку присвятив др. Вайсельберґер митрополитови гр. Шептицькому за його відважну патріотичну проповідь у Львові та закінчив подякою послови Василькови за заходи коло визволення.

З. К.

Книжки для полонених у Росії.

При новозорганізованім відділі для полонених при петербурзьким окружнім комітеті городского Союзу заведено окрему книжно-бібліотечну комісію під проводом С. Масловського (Удѣльная, Алексѣвская ул. 12). Комісія займаєть ся комплектуванням бібліотек для таборів з полоненими та зокрема збирає підручники, книжки з обсягу ремесла, російсько-німецькі словники та провідники по Німеччині й Австрії з звичайними московсько-німецькими розмовами.

Примусові роботи.

Головний начальник інтендантури армій полуднево-західного фронту наказав уживати Галичан-утїкачів, розміщених по німецьких колоніях, до копання шанців нарівні з корінною людністю. В Проскурові розлішено (19 жовтня с. р.) оповістки, що вся мужеська людність міста в віці від 17 до 45 літ обов'язана явити ся до канцелярії уповноваженого для сформовання робітничих відділів. Хто не явив ся-б, підпадає гострій карі по воєнним праві.

З устної словесности

зайнятих українських земель.

VIII.

Ой, не ходи, Грицю, тай на вечорній,

Бо ті вечорній—дівки чарівній;

Котора дівчина чорнобрива,

Та чарівниця справедлива.

В неділю рано зілля копала,

А в понеділок зілля полокала,

А в вівторок зілля варила,

В середу рано Гриця стріла.

Прийшов четвер, Гриць помер,

Прийшла п'ятниця, поховали Гриця;

Як прийшла субота, дівчині сухота,

Як прийшла неділя, мати дочку біла.

Ой, мати, мати, жаль вам не мав,

Та нехай Грицуню нас двох не кохав;

Нехайби любив мене одну,

То він би мав дружину вірну.

Сектанство — внутрішній ворог Росії.

У вересневих числах „Ukrain. Nachrichten“ подав барон Макай незвичайно вдатну та глибоку студію цареславної церкви, що представляє найсумніший образ занепаду й закостенілого візантинізму, спарованого з поліційно-шпійською системою російського бюрократизму. Шанов. автор влучно підкреснув один дуже характеристичний момент, що є льотичним впливом релігійної корупції деспотичного царства, а саме сектанство.

Сектанство се нероздільний товариш російського православ'я й являєть ся вентилям, яким заковані догматизмом і заскоружлістю російської церковної темної ерархії мільони старають ся провітрити душну, отруйну духову атмосферу. І сей вентиль існував уже в Росії Івана Грізного (секта стригольників і раскольників) тай існує в Росії Миколи II (особливо в секті духоборів), в Польщі в секті Маріявітів, а на Україні в секті мальованців і в анабаптизмі або штунді.

Остання секта найбільше розповсюджена на Україні й являєть ся одною галузю західно-європейської реформації, що витворила лютеранізм, кальвінізм, соціанізм, баптизм, пресвітеріанізм, гуситизм й ин. А вкорінилась вона на Україні вже в початках XIX ст. головно завдяки проповідникови Евфимієви Цимбалови, що являєть ся батьком сього релігійного напрямку, запозиченого з Німеччини від т. зв. „евангельських християн“, котрі зреформували ся під Іваном Лейденським у секту анабаптистів, себто перехрещених. Уже за Цимбала числила українська сектантська громада, що від богослужбених сходів (Stunde) назвалась сектою штундистів, коло 25.000 ісповідників і вже в р. 1882 за Олександра II російські власти відчули її небезпеку не тільки для православної церкви, але й для державного ладу та зачали боротьбу з нею.

А небезпека штунди справді не вимріяна.

Російське сектанство йде звичайно в парі з темнотою московського люду та являєть ся запереченням деспотизму, але рівночасно й поступу. І так напр. московські духобори, що поселились у значній кількості в Канаді, виявляють, правда, прегарну силу внутрішньої організації, але з другого боку їх виключність велить їм резигнувати з усіх прав і користей державного устрою, а їх комунізм веде до полігамії, а радше до спільности жінок, при чім їх жінки поневолені до того ступня, що нераз можна бачити в них вельми сумну картину, як мужик оре декількома парами жінок... Голова канадських духоборів Верігін се мініатуровий царь-самодержець, пан життя і смерти цілої громади; його повіз, до якого запряжено декілька пар коней, оточують жінки, що мусять чвалати враз з кінями. Як бачимо, тут нове вино влило в старий міх — більш нічого. Й тому не дивно, що коли звісний єпископ самозванець Серафим, котрий утік з Петербурга між українських переселенців у Канаді, оснував незалежну українську церкву, він перш усього „навікропшовав“ цілу зграю псевдо-духовників споміж неграмотних паниць, а потім ураз зі своєю „капітулою“ завів у церкві справжні п'яцькі оргії. Задовго стогнав московський дух в ярмі й темноті, щоб він зміг навіть своїм протестом здвигнути щось гарне, благородне й примінене до нинішньої культури.

Сектанство на Україні вийшло з иншого джерела й воно виявилось як туга за волею, красою й добром. Тим-то воно зовсім відмінне та з деяких причин вповні симпатичне. Воно носить на собі всі ціхи західно-європейської поступовости й української свободоловности та братньої любови. А своїм запереченням державної корупції й політичної деспотії воно стає дуже важним чинником, що підточує, як незначний червак, підвалини царського імперіалізму.

В „Нов. Времени“ (ч. 14101 з 4. IV, 1915) подає А. Ренніков у статі „Завойованне Росії штундобоаптитизмом“ образ сеї небезпеки від внутрішнього ворога й, само собою розу-

мієть ся, цькує адміністративні власти на сю українську секту, добачуючи в ній тільки германську інтригу. Автор мабуть сам не вірить у своє твердження, бо характеризує штундистів, він констатує, що штундист зовсім „чужий укладови російського життя“, він гордує Росією, називаючи Москалів варварами й поганями і т. п. Отже само собою ясне, що тут маємо до діла з двома племінними типами та з історичною погордою поступового Українця до темного, заскоружлого Москаля.

Головну небезпеку штундо-баптизму добачує автор в відмовляванню присяги й воєнної служби, яке диктує штундистам божа заповідь: Не убий! і заповідь Христа: Любіте ворогів ваших! Результатом сього погляду штундистів являють ся такі факти, що коли до штундистів уманського повіту в Київщині в часі японської війни приїхав місіонарь, аби спонукати їх до воєнного походу, вони заявили йому, що його дорога не до них, а до генерала Куропаткіна. „Станьте там — казали вони — між Росіянами й Японцями та кличте: Розійдіть ся, не стріляйте, бо не вільно людині вбивати людини.“ Таке стало ся й перед теперішньою війною. Миколаївські сектанти заявили рішучо, що якби їх пігнали на війну, то вони стріляли-б не на противників, а в повітрі.

В р. 1913 один із провідників секти Томенко, який відбував в Одесі службу артилериста, не хотів стати коло гармати, заявляючи: „Моя релігія не дозволяє мені стріляти“.

Коли 5 жовтня 1914 р. в с. Боролянці в Київщині устроено збірку для ранених, то сектанти відмовились від датків. А коли в тім селі стали власти виселювати Німців, то штундисти заявили рішучо: „Як виселюєте Німців, виселюйте й нас“.

Попри сеї опір властям, які старають ся зневолити штундистів до участі в війні, розвинули вони також широкую противоєнну агітацію.

„Тіло — дар Бога; його не вільно вбивати й не вільно наносити сім'ям горя“ — се клич штундистів. Слідом за тим йде цілковите ігнорованне воєнних подій сектантською пресою, а з другого боку енергічна пропаганда проти війни, що доводить до частих виселок на Сибір.

Особливо за час сеї війни бачимо сильний рух серед українських сектантів, звернений проти воєнної служби. Преса підкресує таку акцію особливо в Полтавщині, в Бесарабії, в Кременчуці, Кишиневі та в Бендерах. А в Одесі, де шість сектантських братств числило 1.600 членів, відкрито говорилось на сходинах про політичну злуку з Німеччиною або Туреччиною, де більша свобода віроісповідання. Тамже накликували проповідники членів, аби вони працювали над скорим покінченням війни й вели між військом агітацію, намовляючи салдатів, аби віддавали ся в полон. Таку агітацію вели штундисти також у Черкасах.

Не дивно, що державна Росія, зрозумівши небезпеку штунди, поставила її на проскрипційній лісті ураз з політичною діяльністю Українців, а навіть ідентифікувала її обі діяльності. „Немає сумніву, — пише Ренніков — що й „українство“ й штундобоаптитизм походять з одного коріння, діло одних і тих самих рук, котрі находять відголос у Гамбурзі, мабуть тільки з сею різницею, що мазепинство се мамин синок Австрії, а штундобоаптитизм — татів любимець Німеччини“.

Полемізувати з подібними выводами річ зайва, бо як Москва ніяк не в силі зрозуміти причини повстання Дорошенка, Мазепи, Орлика й ин., називаючи її визвольні змагання зрадою, так само не зрозуміє вона внутрішніх причин українського сектанства, що попри свій релігійний визвольний характер має також характер політичної визвольної боротьби; а обі її риси знаменують українського духа від самих початків його історичного існування. І дивним

дивом сам люд, без ніякого показу, пішов тою дорогою політичної орієнтації, по якій ішли наші найвизначніші політичні провідники, Дорошенко, Орлик, Капніст, і по якій йде в Австрії в сій хвилі наша інтелігенція. Ся орієнтація — політичне збратанне України з німецьким і турецьким на-

родом, чи радше з тими народами, що підійняли стяг справжньої культури й волі та стремлять до розбиття царської тюрми народів.

І саме з сього погляду штундобаптизм може бути під нинішню пору симпатичним.

П. Карманський.

Німецька преса про українську справу.

Часопись „Prager Tagblatt“ з д. 8 вересня помістила статю п. з. „Визволення України“. Автор навіязує до нейтрального голосу швайцарської часописи „Zürcher Neueste Nachrichten“, що, коли російські війська випреть ся з Галичини, тоді „відкриеть ся для союзних військ дорога до Києва й на Україну“ та пише далі так: „Починаеть ся визволення України. Починаеть ся операція, на яку мусить згинути російська держава в своїм дотеперішнім виді, бо член, котрий має тепер відтати ся, є важний для її життя, бо без нього не може істнувати сей несамостійний кольос. Що се Україна? Де лежить вона й яка велика вона?“ — питає автор далі й у відповідь на те подає відомости про українську етнографічну територію, населення та про боротьбу українського народу з московським гнобителем. Далі виказує автор велику вагу українських земель для Росії та значіння їх відірвання для будучого мира. Постійна втрата України по війні робить для Росії зовсім неможливим загрожуванню європейського мира та звертає її з конечністю до її найважливішого завдання — розширити наперед у себе дома належно європейську культуру, а потім понести її до північної й середньої Азії!“ Ту саму статю подали також часописи: „Elbe-Zeitung“ (Авссіт над Лабою) з д. 15 вересня під тим самим заголовком і „Ascher Zeitung“ (Аш) з д. 11 вересня п. з. „Україна“.

Вроцлавський місячник „Nord und Süd“ приніс у числі за вересень статю пера Маргарети Соботта п. з. „Значіння України для світової війни.“ Авторка обговорює всесторонньо українське питання, дає перегляд історії України з окремим підчеркненням визвольних змагань українського народу від часів переславської угоди та вияснює причини безпощадного нищення українського самостійного життя Росією. Відірвання України від Росії мало-б першорядне значіння для Європи. „Рівновага поміж європейськими державами, тривалий мир в Європі звязані тісно зі сотворенням самостійної України, яку треба вважати неначе валом поміж середньою Європою й Росією“. Авторка вказує на становище українського народу в часі війни, згадує про діяльність „Союзу визволення України“ та про Укр. Січових Стрільців. На доказ глибокого національного почуття українського народу покликають ся авторка на багату народню українську літературу, підносить високо значіння Тараса Шевченка та наводять у цілості його „Заповіт“ у перекладі Юлії Віргінії. — Дня 29 вересня помістила швайцарська часопись „Neue Zürcher Zeitung“ вступну статю п. з. „Україна“, в якій поданий огляд політичної історії українського народу та його положення перед війною в Росії й Австрії.

Часопись „Grazer Tagespost“ з д. 16 вересня приносить статю пера д-ра Володимира Кушніра п. з. „Орли та круки“. Стата написана з приводу відомої статі епископа Нікона, поміщеної під таким самим заголовком у часописи „Биржевыя Вѣдомости“. Автор пригадує на вступі обіцянки, якими силе Росія в тяжкій хвилі в сторону Поляків і Жидів, і вказує, що одні Українці не можуть сподівати ся ніяких обіцянок. Саме признание істновання української нації порушило-б основами теперішньої російської імперії. Для неї можливе тільки дальше продовжування супроти Українців своєї політики: „Не было“. Відчуття, що надходить хвиля історичної пимсти за кривди українського народу, подиктувало красноярському єпископови безпощадну критику російської політики в згадуваній статі. Сю статю наводить автор у важніших виїмках.

З нагоди вступлення союзних військ на територію холмської й волинської губернії помістила часопись „Mährisch-Schlesischer Correspondent“ (Берно моравське) в числах з д. 4 й 6 вересня дві статі пера д-ра Евгена Левицького п. з. „Союзні армії на українській землі“. Автор подає історію Холмщини й Волині від княжих часів по найновіший час, звертає увагу на переслідування уніятів у Холмщині та подає статистичні дані щодо складу населення в сих губерніях. Аргентинська часопись „Argentinisches Wochenblatt“ (Буенос Айрес) помістила статю п. з. „Українське питання“. Автор статі обговорює визволення Польщі й над балтійських провінцій і переходить до українського питання, яке називає далеко важнішим від попередніх справ. „Як що має виконати ся цілу роботу, як що має сотворити ся в Європі тривали відносини, як що також се вогнище неспокійв, Балкан, має довестися до сконсолідовання, то мусить вибити й для української нації година визволення.“ Тут подає автор деякі відомости про український нарід, його історію, великість, розміщення й говорить далі: „Зокрема важним було-б відновлення давньої української держави для Австро-Угорщини, яка накінець увільнила ся-б від постійного загрожування зі сходу й національні питання якої можна-б успішно полагодити“. Далі виказує автор велике значіння самостійної України для Угорщини та кінчить підчеркненням епохального значіння визволення поневолених Росією народів для будучини Європи. — Сю статю передрукувала часопись „Aussiger Tagblatt“ з дня 21 вересня.

У зопиті за вересень місячника „Soziale Kultur“ (Глядбах) находимо статю пера Пудора п. з. „Український рух“. Автор наводить деякі голоси про українську справу, подає німецькі публікації про неї та говорить про діяльність „Союзу визволення України“ й „Загальної Української Ради“. Від себе предкладає автор як розвязку українського питання: признати Волинь, Поділля, Таврію та Крим спільною власністю Австрії й Німеччини, а з інших українських земель утворити самостійну українську державу зі столицею в Києві. — Дня 29 вересня принесла часопись „Magdeburgische Zeitung“ статю п. з. „Україна“. Автор, Рейнгольд Верцер, звертає на вступі увагу на щораз частіші голоси за відновленням української держави та малює різкими рисами дотеперішнє змагання Росії стерти з лица землі самостійне українське життя. Головний зміст статі становить виказання великого економічного й політичного значіння України для Росії та широкий огляд української політичної історії від княжих часів по нинішній день. Між иншим задержуєть ся автор довше на відносинах України до Німеччини й обговорює близше місію Капніста, проєкт Бісмарка й ин.

Дня 12 вересня в 232 річницю увільнення Відня від облоги Турків помістив гр. Юліян Андраші в віденській часописи „Neue Freie Presse“ статю про „Польське питання“. Гр. Юліян Андраші є сином того гр. Юліяна Андраші, що переговорював і зробив з Бісмарком історичний німецько-австрійський союз. І син був уже міністром, правда, не міністром заграничних справ, тільки простим угорським міністром, але хоче й надієть ся таки знову стати міністром, ще краще угорським президентом міністрів, бо-ж він найбільший суперник теперішнього угорського президента міністрів Тіси. Такі його прикмети — каже автор статі (J—1) п. з. „Поляки, Жиди й Українці“ в мюнхенському журналі „Historisch-politische Blätter“ CLVI (1915), 7 (стор. 504—512)

— веліли-б припускати, що гр. Андраші може знати про теперішнє світове положення дещо більше, ніж ми смертельники, що здані виключно на цензуровані часописні звістки. Здасть ся, що се припущення потверджує сильно факт, що автор одержав від численних найвизначніших польських політиків одушевлені письма притакнення. На чолі тих, що поспішили з признаннями, стоїть ніхто менший, ніж колишній міністер заграничних справ гр. Агенор Голуховський; за ним іде навіть чинний австрійський міністер, а саме теперішній польський міністер Галичини Моравський, а до них долучають ся галицький краєвий маршалок Незабітовський, далі давніший польський міністер Галичини Длугош і т. д. Отже всі ті найвизначніші політики думають, що вже тепер на часі прилюдно дискутувати над так званім польським питанням і поручати його розв'язку в означенім напрямі. Ми не будемо силкувати ся входити в конкуренцію з такими політиками та забирати слово так само за означеною розв'язкою, одначе не можна нам заборонити вказати на деякі важніші моменти, які насувають ся на думку при сій розв'язці або бодай не можна їх притім поминути.

Само собою зрозуміле, гр. Андраші виходить від заложення, що центральні держави візьмуть у сій війні вкінці верх і зможуть отже при робленню мира сказати рішаче слово про польське питання. Й тут думає він, що російської Польщі не можна вже при робленню мира ніяким чином віддавати Росії, але й не можна ділити її межі Німеччину й Австрію, тільки належить утворити з неї повний, одначе дійсно не зовсім суверенний політичний твір з широкою самостійністю. Про відношення, в яким ся нова Польща мала-б стояти до Німеччини й Австрії, не висловлюєт ся близше гр. Андраші, але він завважує щодо того тільки, що як що прилучили-б її до Австрії, мала-б вона разом з Галичиною творити одноцільне тіло.

На перший погляд бачить ся, що гр. Андраші ховаєт ся з найчутливішим моментом, а саме не предкладає ніякої розв'язки, що має стати ся в піддаванім ним випадку з пруською Польщею та навідворот що з Галичиною, як що російську Польщу прилучили-б не до Австрії, тільки до Німеччини. Ми могли-б думати вже на основі сеї прогалини проекту, яка так впадає в очі, скорше про його чисто приватний характер, ніж жби ми могли прийняти, що в ній виступають міродатні політичні інформації бодай в формі примішки. А в иншій напрямі прогалина ще більша. Бо-ж що се російська Польща? Беручи з російського становища, а саме в сій об'ємі, в якій творила вона до 1866 р. часть російської держави з самостійною управою, обіймала вона вкінці десять губерній: Каліш, Вельці, Ломжу, Люблин, Пйотрків, Плоцк, Радом, Сідльці, Сувалки та Варшаву. Пригляньмо ся тільки близше сьому творови на карті та запитаймо ся, чи загалом можливі сї границі. І тут зостали ся-б саме міста-твердині Ковно, Городно й Бересте Литовське в російських руках, а що вони лежать при самій границі, становили-б постійне російське zagrożення сеї границі. А посунець ся границу далі на схід, то виходить ся вже з російської Польщі та входить ся на півночі на литовську, а на полудні на українську область. Де-ж задумують тут повести границу? Чи-ж Польщі не маєт ся ділити, а Литву й Україну вільно? Чи-ж що справедливе для Поляків, не належить ся Литовцям й Українцям? І на те, як сказано, не дає гр. Андраші ніякої відповіді й тому навіть з сього погляду думаємо, що проект завдячує своє повстання виключно приватній пильності гр. Андраші.

Зрештою проект навіть не новий; нове тільки те, що гр. Андраші зробив його своїм, й новими є саме також деякі дуже гідні уваги політичні погляди, які він ставить при сій нагоді й які зміряють головою до того, що нові відносини треба так упорядкувати, щоб вони ні не викликували охоти відплати в Москалів, ні не зготовили нових трудностей центральним державам, противно з природи річи повинні-б нові уладження сплітати ся гармонійно з інтересами сих могутніх держав.

Наш висновок такий, що правительства Німеччини й

Австро-Угорщини, як що вони, як ми зовсім певно сподіваємо ся та найщиріше бажаємо, прийдуть у положення рішати оконечно про питання привернення самостійної польської держави, возьмуть се питання певно під найприхильнішу розвагу, але що вони так само притім старанно узгляднять й усі инші обставини, від котрих залежить відповідно до складу обставин і людського передбачення осягненне найвищої цілі. Сею найвищою цілю може бути, як також самий гр. Андраші підносить, тільки се: в увільнених з російського ярма областях сотворити такі уладження та порядки, котрі були-б запорукою добробуту, спокою та миру не тільки увільнених країн, але й Європи.

Вроцлавська часопись „Schlesische Zeitung“ помістила дня 10 жовтня статью проф. Зіммерсбаху п. з. „Значінне України для Росії“. Автор обговорює подрібно на основі багатого статистичного матеріалу економічне значінне України для Росії. „Україна — кінчить автор свою статью — становить найважнішу промислову область Росії. Без українського вугля став би на місці російський залізничий рух, без українського заліза спараліжовано-б російський промисл, передовсім продукцію оружа й амуніції, без України пропало би великодержавне становище святої Росії. Як що Петербург є європейським серцем Росії, а Москва національним, то Київ й Україна є без сумніву економічним серцем російської імперії“.

У часописи „Coblener Zeitung“ з д. 13 жовтня находимо статью п. з. „Найслабше місце Росії“. У статі подані відомости про українську етнографічну територію, скількість населення, природні багатства та піднесене значінне відірвання України від Росії для європейського мира. — Дня 21 жовтня помістила часопись „Weser Zeitung“ (Брема) статью п. з. „Українське питання“. Стата починаєт ся історичним вступом, в яким декількома рисами змальована історія українського народу та представлене його положінне в Росії й Австрії. Далі переходить автор на сучасні політичні відносини та виказує велике значінне полагодження українського питання для Європи. Росія змагає здобути Царгород і не залишить сеї думки, хочби її розбито в сій війні. Як скоро вміє вона по одній невдачі підіймати ся до нової боротьби, се покаже найкраще японська війна. Щоб запобігти сій небезпеці, треба відтяти Росію від Чорного моря. „Колиб простір колишньої України відірвано знову від російської держави та піддано як самостійну державу в якій небудь формі під вплив центральних держав, то се було-б для Росії таким ослабленням, що її раз на все позбавлено-б можности підняти знову свої старі пляни здобути Царгород. А для Німеччини відкрив ся-б через те простий сухопутний шлях через Одесу в далекі азійські області османської держави, куди звертають ся від довшого часу її змагання як промислової держави“.

Липський ілюстрований тижневник „Illustrierte Zeitung“ з д. 9 жовтня приносить статью пера Олександра Барвінського п. з. „Велика світова війна й Українці“. Стата подає в ядерній і гарній формі всесторонно й прозоро зіставлені інформації про українську справу. Автор інформує про українську територію та скількість населення й подає характеристику українського народу під антропологічним, етнографічним і культурним оглядом. Далі дає автор перегляд історії України, її національного відродження, познайомлює читача з народною укр. літературою та її головними представниками. Стата кінчить ся представленням російської політики супротив України та підчеркненням великого політичного значіння самостійної України. — Царгородська часопись „Osmanischer Lloyd“ з д. 17 жовтня подає в статі п. з. „Др. Рорбах про Україну“ погляди відомого німецького публіциста, проф. Павла Рорбаха, на українську справу, висловлені ним в останній його праці про Росію „Росія й ми“. В сій творі виказує Рорбах між иншим, що прилучення України було зворотним пунктом в історії розвою Росії, та підносить важне питання про те, в яким напрямі розвинула ся-б самостійна українська держава. Він виступає саме з рішучим твердженням, що про тяжінне

самостійної України до Росії не може бути мови. „Протинно, як що не зараз, то все-таки по короткім часі розпочав ся-б самостійний, повний сили відрубний розвій українського народу й держави, який віддаляв ся-б від Москви рівномірно під національним, економічним і політичним оглядом“.

Часопись „Dresdner Anzeiger“ з д. 11 жовтня подає в статі п. з. „Істота сучасної Росії“ зміст викладу, виголошеного на сю тему Павлом Рорбахом у Дрезні, в якім прелешент порушив також українське питання. — Берлінський журнал „Die Hilfe“ помістив у 36 числі статью того-ж Павла Рорбаха п. з. „По Україні“. Се вражіння автора з подорожі по Україні, відбутої перед війною, причім автор висловлює багато цінних уваг про укр. справу, тим ціннійших, що списані вони ще в мирних часах. „Хто каже „Малоросія“, — пише автор в однім місці, — той тим самим викликує підозрінне, що він не знає найглибшого, закритого перед Европою питання великодержавного істновання Росії; хто нас хоче запросити до дискусії в тій справі, мусить казати не Малоросія, але Україна“. Тут автор оповідає в легкій, живій формі про Українців, ріжниці між ними й Москалями, дає до речі декілька основних відомостей з української історії. Описуючи копальні вугля в басейні Донця, підносить автор велике економічне значінне України для Росії. „Без України Росія не є Росією, не має заліза, ні вугля, ні збіжа, ні пристаней“. Як що хто хоче побідити Росію, куди мусить він машерувати? На Петербург? Царська корона й віра народу не є в Петербурзі, вони є в Москві. Отже можна Росію поцілити в Москві? Коли хто йде туди, то може! Але Київ лежить багато ближше на захід від Москви, а хто має Київ, той має також побереже й пристани Чорного моря. Без вугля України не можуть їхати залізниці, без її залізної руди немає з чого кувати плугів, виливати гармат, а без її збіжа не має решта Росії досить поживи, бо середина й північ продукує менше, ніж потребує. Ціле велике

життє в Росії мусить висохнути, коли ворог загорне Україну“. — Далі доторкуєть ся автор національного питання на Україні та вказує на велике значінне земельної справи. Велика посілість на Україні в руках чужих елементів. Хто дасть народови землю, той поведе його за собою. — Немов пророцтво звучать сьогодні думки автора про значінне українського питання на випадок воєнного конфлікту з Росією: „Як що Росія зостанеть ся в супокою ще п'ять-десять літ, тоді може бути, що українське питання засне, хоч українські патріоти старають ся його розбудити. Одне як прийде день, коли Росія добореть ся до краю, а в нас буде мати хто небудь у рішаючім місці з ласки щасливого припадку настільки зрозуміння в тих справах, щоб умів відповідно пустити в вир український рух, тоді Росію можна-б розбити. Хто має Київ, той побідить Росію!“ — „Дуже розумні люде — каже автор далі — говорять дуже мудро: Україна не може бути державою, бо вона має тільки мужиків, котрі говорять по українськи, а надто декількох агітаторів. А чим були Болгаре, як визволили ся зпід турецького пановання? Також народом, зложеним з мужиків, з яких на тисячу навіть один не вмів читати ні писати, крім того з декількох попів, які небагато більше вміли, та з декількох провідників банд, що вміли воювати з Турками по турецьки“. Все те змінило ся в одну мить під впливом європейської культури, але сих „розумних“ панів історія нічого ще не навчила. Автор кінчить свої уваги декількома замітками про будучність Кавказу. „Коли одного дня впаде серед українського народу слово, на яке він підійметь ся проти Москви, тоді й Кавказ не лишить ся при Москві, тільки припаде до української Руси. Нафтові заводи над Каспійським морем і руди в лоні гір зроблять укр. землю враз з тим, що вона має в чорноземі й над Донцем, найбагатшою країною Европи. Тоді святкуватиме стара Русь своє воскресінне, Русь Володимира й Ярослава Мудрого, що спочиває в Києві в софійськім соборі, Русь, яка є пів тисячі літ старша від великого московського князівства й яка не брала участі в татарськім періоді Московщини“.

Бібліографія.

Stefan Rudnyckyj. Der östliche Kriegsschauplatz. Mit Anhang: E. Hanslik, Die Nationen des östlichen Kriegsschauplatzes (Osten und Orient, hrg. von E. Hanslik, I), Gna, E. Diderix, 1915. Стор. 129 + [I], з мапою та двома нарисами. Ціна 1 К.

Розвідка проф. Рудницького, що друкувала ся спершу в „Die Monatschrift für den Orient“ (в 40 і 41 річнику) та вийшла звідси окремою відбиткою, написана в осени 1914 року для інформації військових кругів, предстала собою короткий підручник найважніших дат про східний терен війни з окремим узглядненнем географічних і культурно-національних відносин. Поминаючи нечисленні чисто-фахові розвідки та статі з військово-географічного становища, не було до часу видання розвідки Рудницького ні одного подібного підручника й тому явила ся вона дуже на часі як незвичайно бажаний дарунок, з якого можуть скористати не тільки вчені й військові круги, але й ширша публіка. Написана в часі, коли положення на східнім полі бою не було найкраще й не давало надій на будучі надзвичайні успіхи, вона, немов передчуваючи велику весняну й літню офензиву на українські землі та загалом на західні області Росії, числить ся зовсім рішучо з побідним наступом австрійсько-німецьких військ на немосковські землі Росії та ставить на дневний порядок розв'язку двох найважніших питань війни з Росією, польську й українську справу, які справді тепер будьто дозріли до розв'язки, будьто приходять на чергу.

Розвідка проф. Рудницького не велика, однак дає багато й інформує об'єктивно про найважніші й найконечніші факти з обсягу географії та культури східного поля війни. Автор присвячує половину праці описови території й дає наперед границі, об'єм і поділ терену, а потім представлення природних

територіальних одиниць, Карпат, надбалтійських країв, Білоруси, російської Польщі й України, з окремим узглядненнем підсоня й ростиного та звіринного світа.

У другій частині розглядає автор культурні відносини згаданих країн, а зокрема доволі подрібно культурні, зглядно національно-політичні відносини українських земель (стор. 88—122). Подає число Українців, їх розміщення, расовий і племінний склад, історичний розвиток із окремим зазначенням усіх свободолюбних і самостійницьких змагань українського народу, сучасне положення, соціальний устрій, теперішній політично-національний стан, господарність, торгівлю, промисел і все, що потрібно знати про Українців як нарід, здатний до сотворення власної держави.

Розвідка кінчить ся заявою, що визволення України з російських рук являеть категоричним імперативом (конечністю) для центральних держав. „Відділення Литви, Білої Руси й Польщі принесло-б Росії тільки невдачу, не більшу, ніж невдача в російсько-японській війні. Росія могла-б, опираючи ся на людський запас і природні багатства України, вести війну ще довго... Тільки втрата України в війні унеможливить Росії дальше ведення війни. Щойно постійна втрата України не дозволить Росії загрожувати європейському мирови... Тому перед воюючими центральними державами стає конечне завдання здобути Україну та відділити її по війні на все від Росії“.

Для пояснення долучена гарно виконана карта національностей Східної Европи, до якої додані окремі замітки видавця, Е. Гансліка. Праця д-ра Рудницького відіграла в часі війни важну ролю для чужої публіки й діждеть ся певно скоро другого видання, якого авторови щиро бажаємо. *Др. З. Кузеля.*

Заклик до громадян у справі опіки й допомоги нашим землякам-полоненим з російської України.

Президія „Союзу визволення України“ закликає отсим наше громадянство до збирання жертв на задоволення культурно-духових потреб наших земляків, що перебувають як полонені з російської армії в таборах воєнно-полонених в Австро-Угорщині.

Число полонених-Українців усе зростає (в одній Австро-Угорщині їх буде вже більше ніж 150.000), а ще швидше зростають їх насущні потреби мати в руках рідне друковане слово. До „Союза“, котрий від довшого часу заопікував ся задоволенням отсих духових потреб своїх земляків, звертаєть ся через Червоний Хрест усе більше й більше, як окремих одиниць, так і цілих гуртів полонених з проханням надсилати всілякі книжки й комплетувати українські бібліотеки. На се потрібно все більше й більше матеріальних засобів.

Полонені мають право числити в своїм положенню на поміч цілого рідного громадянства. І „Союз визволення України“ певний, що наш патріотичний загал щедро підпре сю важну національну справу.

Жертви потрібні, як у грошах, так і в книжках й інших друках. „Союз“ просить надсилати твори красного письменства (наших клясиків), передусім повне видання творів Шевченка, різні популярні видання для народу (видавництва „Просвіти“), кооперативні й хліборобські книжки та періодичні видання, драматичні твори, збірники пісень і ноти до них, різні шкільні підручники на українській мові, річники українських тижневників і місячників, портрети українських діячів і т. п.

Усі жертви просимо надсилати на адресу адміністрації видань „Союза“: Wien, VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege, Tür 6.

На посылках і грошових переказах надписувати: „Для полонених“.

До наших читачів і прихильників.

Для широкого поширення, на святочні дарунки, зокрема для українських вояків і всіх українських читалень і товариських гуртів надають ся передусім отєї дешеві видання „Союза визволення України“:

Тарас Шевченко. Кобзарь. Вибір поезій, випуск I. і II. Відень, 1915. Ціна кожного вип. брош. 1 кор., в оправі 1 кор. 40 сот.

Відомости про російську Україну (Січовим Стрільцям). Царгород, 1915. З друкарні „Союза визволення України“. Ціна 15 сот.

Сім Пісень. Гостинець для українських вояків від „Союза визволення України“ (з нотами). Ціна 20 сот. (При масових замовленнях знижка 25%).

Календарь „Союза визволення України“ на рік 1916. Відень, 1915. (Незабаром вийде з друку). Ціна 1 кор.

Др. Володимир Левицький. Як живеть ся українському народови в Австрії. Відень, 1915. Ціна 20 сот.

Др. Вол. Старосольський. Національний і соціальний момент в українській історії. Відень, 1915. Ціна 10 сот.

Др. Л. Цегельський. Самостійна Україна. Звідки взяли ся і що значать назви „Русь і Україна“. З картою України. Відень, 1915. Ціна 30 сот.

{ Б. Лепкий. Чим жива українська література? } Відень, 1915.
{ В. Сімович. Короткий огляд укр. літератури. } Ціна 20 сот.
„Великий Лях“ Т. Шевченка. З передмовою й поясненнями д-ра В. Сімовича. Відень, 1915. Ціна 30 сот.

Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками. Царгород, 1915. Ціна 50 сот.

Богдан Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві? Відень, 1915. Ціна 20 сот.

Крім того поручаєть ся такі видання „Союза визволення України“ про українську справу:

Der Krieg, die Ukraina und die Balkanstaaten. Відень, 1915. Ціна 40 сот.

Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in ihrer historischen Entwicklung. Відень, 1915. Ціна 50 сот.

George Cleinow. Das Problem der Ukraina. Відень, 1915. Ціна 20 сот.

S. Rudnizkyj. L' Ucraina e gli Ucraini, Рим, 1914. З картою України. Ціна 50 сот.

Всі видання можна набути в адміністрації видань С. В. Укр. Wien, VIII., Josefstädterstrasse 79, II. Stiege, Tür 6. Книгарням знижка 25 процент. Гроші просить ся висилати з гори переказом або поштовими марками.

Виходить що-дня рано. **Діло.** Видає: Вид.Спіл., „Діло“.

Редакція й Адміністрація: Львів, Ринок ч. 10. —

Експедиція: вул. Руська ч. 1.

Начальний редактор: Василь Панейко.

Передплата

	в Австро-Угорщині,	за границю.	у Львові
місячно	2-40 К	2 К
чвертьрічно	7.— „	6 „
піврічно	14.— „	20 К	12 „
цілорічно	28.— „	40 „	24 „

Зміна адреси 50 сот. Ціна примірника у Львові 6 сот., поза Львовом 8 сот., на зайнятих територіях 5 коп.

Українське Слово.

Політична, економічно-суспільна
й літературна газета.

ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ У ЛЬВОВІ.

Видає й відповідає за редакцію: др. Сидір Голубович.

Адреса редакції й адміністрації: Львів,
Руська 3; експедиції: Бляхарська 11.

Умови передплати:

У Львові:		У краю і державі:	
На рік	К 18.—	На рік	К 24.—
На півроку	„ 9.—	На півроку	„ 12.—
На чверть року	„ 5.—	На чверть року	„ 6.—
На місяць	„ 2.—	На місяць	„ 2,50

Ціна одного примірника 6 сот., по-за Львовом 10 с.

Зміст: М. Дзв—н. Самостійність України й інтереси почвірного союзу. — Йордан Йовков. Балкан (Переклад з болгарської мови др. Л. Ганкевич). — Б. Лепкий. Листи Картусі. 5—6. — За українську школу. — М. Троцький. Всеросійська апатія. — „Нове про уніяцького митрополита гр. Шептицького.“ — Вісти: Товариство „Вільна Україна“ в Мюнхені. Баварський король на вкляді про Україну. Товариство „Вільна Україна“ в Берліні. З Луцька. Українська вистава. Нова українська вистава в Росії. Одеський градонач. і доносчики. Арешт бувшого голови загально-російського Союзу залізничників В. Переверзева. Загальна Українська Культурна Рада. Воєнне відзначення України. Волинські віткачі. Росія та славянство. Російський царь у Бесарабії. Вкляд д-ра Вайсельбергера. Книжки для полонених у Росії. Примусові роботи. — З усної словесности зайнятих українських земель. VIII. — П. Карманський. Сектанство—внутрішній ворог Росії. — Німецька преса про укр. справу. — Бібліографія. — Заклик до громадян у справі опіки й допомоги нашим землякам—полоненим з російської України.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.
З друкарні Адольфа Гольцавзена у Відні.